

KAJA PLADO • KRISTA SUNTS

EESTI KEELE LUGEMIK-TÖÖRAAMAT

VII KLASSILE

2. OSA

KAJA PLADO

KRISTA SUNTS

EESTI KEELE
LUGEMIK-TÖÖRAAMAT
VII KLASSILE

2. OSA

2014

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti tuleviku heaks

Hariduslike erivajadustega
õpilaste õppevara arendamine

Kaja Plado, Krista Sunts

Eesti keele lugemik-tööraamat VII klassile. 2. osa

Tööraamat vastab põhikooli lihtsustatud riikliku õppekava lihtsustatud õppele.

Retsenseerinud *Reet Lill, Elve Voltein*

Toimetanud ja küljendanud *Tiina Helekivi*

Kaane kujundanud *Eve Kurm*

Illustreerinud *Vilve Aavik-Vadi, Ülle Meister*

Tehniliselt toimetanud *Andero Kurm*

Fotod: *Knuth Helekivi* (lk 24), *Sigrid Mallene* (lk 68), *Kaia Järg* (lk 69),

Wikimedia Commons, Vikipeedia

Abruka kaart: *Eesti Maa-amet*, 2013

Õpetaja juhendmaterjal „Lugemik-tööraamatu kasutamine lihtsustatud õppetaseme 7. klassis. Abiks õpetajale” on alla laetav portaalist www.hev.edu.ee

Raamatu väljaandmist on toetanud Euroopa Sotsiaalfond ja Eesti riik programmi „Hariduslike erivajadustega õpilaste õppevara arendamine” kaudu.

Programmi viib ellu SA Innove.

Kõik õigused kaitstud. Igasugune autoriõigusega kaitstud materjali ebaseaduslik paljundamine ja levitamine toob kaasa seaduses ettenähtud vastutuse.

Autoriõigus: SA Innove, Kaja Plado, Krista Sunts, 2014

ISBN 978-9949-513-20-8 (kogu teos)

ISBN 978-9949-513-21-5 (kogu teos : pdf)

ISBN 978-9949-513-22-2 (1. osa)

ISBN 978-9949-513-23-9 (1. osa : pdf)

ISBN 978-9949-513-24-6 (2. osa)

ISBN 978-9949-513-25-3 (2. osa : pdf)

ISBN 978-9949-513-26-0 (3. osa)

ISBN 978-9949-513-27-7 (3. osa : pdf)

ISBN 978-9949-513-28-4 (4. osa)

ISBN 978-9949-513-29-1 (4. osa : pdf)

ISBN 978-9949-513-30-7 (õpetaja juhendmaterjal)

ISBN 978-9949-513-31-4 (õpetaja juhendmaterjal : pdf)

Trükievalmistus:

Kirjastus Studium

Riia 15b, 51010 Tartu

Tel 7343 735, www.studium.ee

Järeltrükk

AS Atlex

SISUKORD

1. Kuidas Lõpeküla mehed perekonnanimed said J. Parijõgi	4
2. Isa ja poeg Gruusia rahvajutt.....	11
3. Vale H. Mänd	17
4. Suur Tõll Muistend.....	20
5. Konn ja Härg I. Krõlov	29
6. Vares ja Rebane I. Krõlov	33
7. Kardemoni linna kolm röövli – Kasper, Jesper ja Jonatan T. Egneri ainetel ..	38
8. Röövlid lähevad linna tädi Sofiet ära röövima T. Egneri ainetel	43
9. Kõik ei lähe nii, nagu röövlid olid arvanud T. Egneri ainetel	48
10. Jõulud on heade tegude aeg	57
11. Jõululaule	
Jõulukell J. Livingston / V. Salumets	62
Jõulukellad A. Maasalo / E. Mesiläinen	63
Aisakell L. Pierpont / H. Karmo	64
Tiliseb, tiliseb aisakell Julius Oro	65
12. Kuidas Eestimaal vanasti uut aastat vastu võeti	68
13. Eesti rahvamänge.....	72
Meenutame loetut.....	75
Nuputamist.....	77
http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Hellenurme_m%C3%B5is.jpg	
Sõnaseletusi	82

1. KÕRVALKÜLA MEHED

PEREKONNANIMED SAID

1. Mida ma sellel suvel tegin *Jüri Pärjõgi* 4
2. Suve parimad päevad 10
3. Mäga võim ja tugevus on ühes seltskonnanimesid. Inimesi kutsuti isanimede järgi; näiteks Peetri-Jaagup, või talude järgi, näiteks Väljaotsa Rein. Et vältida segadusi, otsustati talupoegadele perekonnanimesid anda. Kuidas nimepanek toimus, sellest jutustab alljärgnev lugu. 36
4. Suvepäevad Kinnu saarel 21
5. Kell viis Veski tänaval M. Keräneni järgi 28
6. Sügise tulekul J. Oro 36
7. Miks sügis nutab? E. Šimi järgi 39
8. Rästik ja rästik. Kas tead? 44
9. Mis nimesid meil ikka vaja on? arutas Matsi-Jaagu Mihkel 45
10. „Kuula nüüd,” arvas Lepiku Juhan, „kas neid nimesid veel mõisas vähe saadud. Iga päev ristib kubjas* sind uue nimega. Reinu Mihkel muud nime enam ei kuulegi kui Tobras. Ja Loo Kaarli hüütakse Vedamikuks.* Aga nõn – mõisa käsk, eks me pea siis minema,“ arvas Lepiku Juhan. 63
11. Arno esimene koolipäev O. Luts 63
12. Arno Liivakuu perenaine võttis küsimust tõsiselt. Õhtul arutas koos mehega hulk aega millist nime võtta. „Ära sa halba nime ega mõnd rumalat sõna küll võta” kinnitas ta mehele. „Kui lubatakse, siis võta talu nimi – Liivaku. Selle nime all tuntakse meid igal pool.“ 79
13. Tarvoja vallakoolis M. Rauda ameti 74
14. Meenutame loetut 79
15. Nuputamist 81
16. Pühapäeva keskhommiku paiku kogunes mõisa talli ette hea hulk rahvast. Ja inimesi tuli ühtelugu veel juurde. Igast perest pidi kohal olema mees, samuti pidid tulema lesed* ja vallalised*.

mõisahoone – häärber, härrastemaja

Kubjas käsutas rahva mõisatrepi ette, kus pidi nimepanek algama. Mõisahärra seisis trepil, opman* istus laua taga ja oli valmis uusi nimesid kirja panema.

„Noh, mis nime sa endale tahad?” küsis mõisahärra* lähedal seisvalt Uue-toa teomehelt* Jaanilt. Mees kohkus veidi, sügas kukalt ja venitas siis: „Ei tea, härra ...”

„Ei tea,” naeris härra. Kirjutage nimeks Eitea, Jaan Eitea.”

Meestesalk naeris ja kohmetult* astus Jaan kõrvale.

Juba pöördus härra järgmise mehe poole. Mees nägi, et eelmisel läks halvasti, ütles alandlikult: „Mis mina, vaene patune*, tea tahta ... Eks härra ise paneb.” Härra mõtles veidi ja ütles siis: „Hea küll. Kirjutage talle nimeks Patune.”

Jälle läbis naerusumin meestesalka. Inimesed olid ärevuses – kui nüüd antaksegi kõigile säherdused* veidrad nimed.

1. Vasta teksti abil. Kirjuta, mitmest lausest vastuse leidsid.

1. Mille järgi kutsuti inimesi enne perekonnanimede panekut? ☐
2. Kuidas said inimesed teada, et nad saavad endale perenime valida? ☐
3. Mis sõimunimedega kubjas töömehi nimetas? ☐
4. Mille üle pidasid aru Liivaku talu perenaine ja peremees? ☐
5. Kes hakkasid rahvale nimesid panema? ☐
6. Miks sai Jaan perenimeks Eitea? ☐
7. Miks pakkus mõisahärra mehele perenimeks Patune? ☐
8. Miks sattusid mõisa tulnud inimesed ärevusse? ☐

2. Arutle.

1. Milleks on inimestel perenimesid tarvis?
2. Mis segadusi võis tekitada perenimede puudumine?
3. Kuidas oleks sind vanasti kutsutud?
4. Miks pani mõisahärra inimestele kummalisi perekonnanimesid?
5. Millele oleksid võinud talupojad eelnevalt mõelda?
6. Kes selle loo tegelastest toimisisid arukalt?

3. Mis ülesanne oli nimepanekul

- mõisa vahimehel?
- kupjal?
- mõisahärral?
- opmanil?

4. Täienda lauseid teksti ja kolmanda ülesande abil.

Vanasti ei olnud talupoegadel

Inimesi kutsuti ainult eesnime järgi, millele lisati kas

või

See tekitas palju segadust, seepärast otsustati inimestele

.....

Igaüks sai ise omale

Nimede panekuks kutsuti talumehed

Mõisnik ja mõisa ametnikud

.....

Talumehed olid ärevuses. Nad ei osanud

.....

Kupjale, opmanile ja mõisahärrale meeldis talupoegi

.....

5. Jooni, keda neist isikutest kutsuti isanime järgi.

Reinu Mihkel, Lepiku Kaarel, Kärneri Karla, Jaagu Juhan, Uuetoa Ants, Miku Jaan,
Reinu Andres, Kivimäe Adam, Oti Mats, Pihlaka Jüri

Järgmisena astus ette Liivaku noor peremees ja ütles otsustavalt: „Liivaku on mu talu nimi. Selle nimega on hüütud mu isa ja vanaisa. Paluksin uueks nimeks Liivak.” Mõisahärrale meeldis otsustav väljaastumine ja ta käskis opmanil kirja panna: Andres Liivak.

Nüüd said sellest hoogu teisedki talumehed. Lepiku, Raja, Mäe ja Kaevu peremehed võtsid endale perekonna-nimedeks igaüks oma talu nime. Ainult Reinu Mihklile seda ei lubatud. Opman ütles: „Härra, see mees on üks tõbras*! Pange talle ka niisugune nimi.” Ja lugu lõppes sellega, et Reinu Mihklile kirjutati perekonnanimeks Tõbras. Kubjas surus läbi oma tahtmise ja Lao teomehele pandi nimeks sõimunimi Vedamik.

Kui kubjas tuli nime saama, astus parajasti trepile mõisaproua. Kubjas kummardas ja palus, et mõisaproua mõtleks talle ilusa nime. Proua laskis käia silmad üle mõisaõue ja ta pilk peatus teeotsal kasvaval kasel. Ta ütles kohe: „Pange nimeks Birkenbaum.” Niikaua kui proua viibis trepil ja nimede panekust osa võttis, anti saksakeelseid nimesid. Nii nimetati Aadu-Jaak Rosenthaliks, Oti Margus Ottensoniks ja Kivimurru Toomas Steinbergiks.

Kui mehed mõisa eest lahkusid, küsis Reinu Mihkel teistelt: „Ei tea, kas need uued nimed nüüd jäävadki külge või ...?” Ta ei olnud oma uue nimega – Tõbras – sugugi rahul.

„Jäävad küll,” naersid teised. „Nüüd on su suguselts igavesti Tõprad.”

Kõige hullem oli Kivimurru Toomal, temal ununes juba mõisa väravas uus nimi. Mees läks tagasi ja küsis opmani käest järele. „Teinpärk, Teinpärk, ...” kordas ta uut nime ega olnud sellega sugugi rahul.

Liivakul oli noor perenaine väraval vastas ja küsis mehelt kohe: „Kuidas on, kas said oma vana nime kätte?”

„Sain küll, ainult ümber pöörati. Enne olin Liivaku Andres, nüüd olen Andres Liivak.”

„Sellest pole viga,” rõõmustas perenaine. „Hea, et ei saanud mõnd sõimu-nime või võõrast sõna, mida ei oskaks öeldagi.”

6. Vasta küsimustele teksti abil.

1. Kes oli teinud kodus eeltööd nimevalimiseks? Meenuta I osa.
2. Mida Liivaku talu perenaine uuest nimest arvas?
3. Mida teised talumehed Andreselt õppisid?
4. Kelle ettepanekul said talupojad perenimeks sõimunimesid?
5. Mis muutus toimus nimedepanekul pärast mõisaproua tulekut?
6. Miks sai kubjas saksapärase perenime?

7. Räägi, kuidas said talupojad perenime. Põhjenda I ja II osa teksti abil. Kasuta abiks küsimusi.

KES andis nime?

- Jaan Eitea

- Patune

MIS põhjusel?

- Andres Liivak

- Mihkel Tõbras

KUIDAS oli ... nimega rahul?

- Jaak Rosenthal

- Toomas Steinberg

8. Tee kokkuvõte. Hinda talupoegade käitumist nimepanekul.

EITEA PATUNE	Ei olnud oma nimedega rahul. Olid ise oma kummalistes nimedes süüdi. Nad
VEDAMIK TÕBRAS	
LIIVAK LEPIK RAJA	Olid ise oma nimedega Nad

ROSENTHAL
STEINBERG
BIRKENBAUM

.....

.....

.....

.....

HUVITAVAD FAKTE PERENIMEDEST

1. Loe ja too omalt poolt näiteid lisaks.

1 Eestlased leidsid oma perenimeks mingi nimetuse loodusest (*Kasesalu*), tuletasid eesnimedest (*Peetersoo*) või ametinimetustest (*Rehepapp*).

2 Eestis on erinevaid murdeid. Näiteks mõned Lõuna-Eestist pärit perenimed: *Kõiv* (kask), *Lõhmus* (pärn), *Udras* (saarmas), *Kikas* (kukk), *Susi* (hunt), *Mõt(t)us* (teder), *Pettai* (mänd) jne.

3 Sakslastel on perekonnanimed saksakeelsed (*Bauer* – talupoeg, *Schmit* – sepp, *Sommer* – suvi, *Schuhmacher* – kingsepp). Saksa keeles on poeg *sohn*, sellest tulenevalt on Peetri poeg *Petersohn*.

Mõisahärrad olid sakslased ja andsid eestlastele saksapäraseid perenimesid (*Birkenbaum*, *Rosenthal*, *Steinberg*). Sakslaste poolt antud perenimed on kohane- nud eestipärasteks, näiteks: *Petersohn* – *Peterson*, *Peeterso* või tõlgitud eesti keelde: *Birkenbaum* – *Kasepuu*, *Blume* – *Lill*, *Müller* – *Mölder*. Võõrkeeltes on levinud ka *man(n)*-lõpulised perenimed: *Bergman*, *Akkerman*, *Gossman*.

4 Ka osa vene perenimedest on tuletatud eesnimedest. Näiteks Ivani poeg sai nimeks *Ivanov*, tütar oli *Ivanova*; Nikolai poeg *Nikolajev*, tütar *Nikolajevna*; Peeter – *Petrov*, *Petrova*; Aleksei – *Aleksejev*, *Aleksejevna* jne.

2. Loe kahekõnena.

Talumees Jaan läks mõisasse nime küsima.

Mõisahärra küsis: „Mis nime tahad?”

Jaan: „Ei oska mõelda.”

Mõisahärra: „Noh, kust sa tuled?”

Jaan: „No tulen Aruküla ja Lagedi vahelt.”

Mõisahärra mõtles pisut ja ütles: „Paneme su nimeks siis Arulageda!”

3. Jooni alla võõrapäraseid perenimed. Mille järgi need ära tunned?

Kirsimägi, Schücht, Sirel, Saveljeva, Orjol, Bachmann, Allsalu, Manucuso, Sorokina, Keränen, Küünal, Klettenberg, Coleman, Vösu, Tetsmann, Soe, Raudmäe, Pushkareva.

4. Rühmita perekonnanimed tabelisse.

Allik, Paju, Männik, Mikson, Mölder, Kivi, Martinson, Tuulik, Vihm, Kotkas, Puusepp, Saareleht, Tuvik, Aednik, Mägi, Puusepp, Rähni, Adamson, Kraav, Kuusmets, Jalakas, Arakas, Rätsep, Jürimiku, Kaarelson

Puude ja taimede nimetustest tuletatud perenimed	Loomade ja lindude nimetustest tuletatud perenimed	Loodusest tuletatud perenimed	Ametinimetustest tuletatud perenimed	Eesnimedest tuletatud perenimed
Kask	Orav	Kallas	Kullassepp	Anderson

KAS TEAD, ET

viis levinumat perekonnanime Eestis (2010. a) on

- Ivanov(a) – 5790 inimest,
- Tamm – 5247 inimest,
- Saar – 4378 inimest,
- Mägi – 3634 inimest,
- Sepp – 3591 inimest.

Väga levinud perenimed on ka Kask, Kukk, Rebane, Ilves, Pärn, Koppel, Anderson, Kotkas, Tooming.

2. ISA JA POEG

Gruusia rahvajutt

Elas kord sepp, kellel oli väga laisk poeg. Poeg ei pannud ühelegi tööle kätt külge ja logeles* päevad läbi.

Isal jätkus jõudu. Ta tegi hoolega tööd ja pere ei tundnud millestki puudust. Kuid isa jäi vanaks ja jõuetuks* ega jaksanud päevad läbi tööd rügada. Teda vaevasid muremõtted.

Isa lamas haigevoodis ja tema süda valutas oma hooletu poja pärast. Ta kutsus naise enda juurde ja ütles:

„Mida me peame küll tegema? Nii kasvab sellest poisist looder* ja päeva-varas*. Kui ta ennast kokku ei võta ja tööle ei hakka, siis jätan ta pärandusest* ilma.”

Naine vaidles talle vastu: „Küllap ta hakkab ise raha teenima.”

„Siis mingu tööle ja teenigu raha! Ma tahaksin näha, mis sellest välja tuleb,” lausus mees kurvalt.

Emal oli pojast kahju. Ta andis pojale salaja raha ja käskis:

„Mine, poeg, ja ära näita päev otsa koju oma nägu. Õhtul teeskle*, nagu tuleksid töölt. Anna see raha isale ning ütle, et ise teenisid.”

Poiss läks kodunt välja ja lonkis päev läbi ringi. Õhtul tuli koju, andis raha isale ja ütles:

„Võta, isa, olen selle raha oma ränga* töö ja vaevaga teeninud.”

Isa võttis raha, vaatas seda ühelt ja teiselt poolt ning viskas selle põlevasse ahju. Isa ütles:

„Ära valeta, poeg! Sina ei ole selle raha heaks sõrmegi liigutanud.”

Poiss naeris selle jutu peale ja läks ema juurde.

Emale tegi see lugu südamevalu*. Järgmisel päeval andis ta pojale uuesti raha ja õpetas:

„Mine longi niisama ringi, aga kui õhtu kätte jõuab, siis pista kiiresti jooksu. Kui koju jõuad, siis oled väsinud ja higine. Võib-olla jääb isa uskuma, et sa ise selle raha teenisid.”

Poeg tegi nagu ema nõudis ja lonkis terve päeva ringi. Õhtul ilmus poiss higinälgene isa ette ja ulatas talle raha:

„See raha on nüüd tõesti vaevaga teenitud.”

Isa võttis raha, vaatas seda ühelt ja teiselt poolt ning viskas tulle.

„Sa petad mind, poeg! Sina küll seda raha teeninud pole.”

Poiss läks naerdes ema juurde. Ema nägi, et asi on halb ja ütles:

„Nagu sa näed, ei õnnestu isale auku pähe rääkida. Tema ennast juba petta ei lase. Mine tööle ja ilma omateenitud rahata ei maksa sul isa juurde tagasi tulla.”

Poeg võttis ema sõnu kuulda ja töötas nädal aega võõraste inimeste juures. Suure vaevaga teenitud sendid viis poeg isale. Isa veeretas münte* ka seekord ühest käest teise ja viskas kogu raha jälle tulle.

„Sa oled mind jälle petnud. Ka seekord pole sa seda raha ise teeninud,” lausus isa.

Poeg tormas tule juurde, ajas paljaste kätega süsi laiali ja noppis mündid tulest välja. Ta hüüdis nuttes:

„Isa, mis sa ometi tegid! Ma tegin selle raha eest nädal aega tööd! Sina võtad ja viskad selle raha tulle!”

Isa naeratas ja ütles:

„Nüüd ma usun, et sa selle raha eest tõepoolest vaeva oled näinud. Võõrast rahast sul kahju polnud, aga omateenitud rahast hakkas kahju. Nüüd näed, kui raske on raha teenida. Pea meeles: kui töötad, võid saavutada kõike. Kui aga logeled, siis pole ka võõrast rahast kasu.”

Gruusia muinasjutte. Tallinn 1974, lk 7-10

1. Vasta küsimustele teksti põhjal lühidalt.

1. Missugune oli elu sepa peres enne pereisa haigeks jäämist?
2. Mille üle tundis vana sepp muret?
3. Kuidas isa püüdis poega tööle panna?
4. Kuidas suhtus pereema oma poja looderdamisse?
5. Milleks ema pojale salaja raha andis?
6. Kuidas isa taipas, et poeg pole raha tööga välja teeninud?
7. Kuidas sai isa aru, et poeg oli tõepoolest ise raha teeninud?

2. Jaota muinasjutt viieks osaks ja leia igale osale pealkiri. Järjesta kavapunktid.

- ☐ Poeg töötab terve nädala ja toob isale oma teenitud raha.
- ☐ Poeg looderdab terve päeva ja toob isale ema antud raha.
- ☐ Isa mõistab, et poeg on oma tööga raha teeninud ja lubab varanduse temale.
- ☐ Poeg looderdab teise päeva ja toob isale ema antud raha.
- ☐ Isale ei meeldi poja laiskus ja ta ähvardab poisi pärandusest ilma jätta.

3. Leia ja märgista osaliste ütlused eri värvustega. Loe osalistega.

4. Kes kellega rääkis? Täienda lauseid teksti abil. Kasuta sõnu: *vastas, rääkis, lausus, andis nõu, ütles, valetas, väitis, käskis.*

Vana sepp ütles oma naisele _____ :

„Sellest poisist kasvab looder ja päevavaras. Kui ta ennast kokku ei võta ja tööle ei hakka, siis jätan ta pärandusest ilma.”

_____ :

„Mine, poeg, ja ära näita päev otsa koju oma nägu. Öhtul tule koju ja anna see raha isale ning ütle, et ise teenisid.”

_____ :

„Mina olen selle raha suure töö ja vaevaga teeninud.”

_____ :

„Ära valeta! Sina ei ole selle raha heaks sõrmegi liigutanud.”

_____ :

„Meil ei õnnestunud isa petta. Mine ja otsi endale tööd. Ära enne koju tule, kuni sa ise pole raha teeninud.”

_____ :

„Ma tegin selle raha eest terve nädala rasket tööd! Sina aga tahad minu teenitud raha ära põletada!”

_____ :

„Ma usun, et sa tõesti oled selle raha eest vaeva näinud. Nüüd sa tead, kui raske on raha teenida.”

5. Loe eelnevat teksti osalistega. Võrdle lugemispalaga: mis on sarnane, mis erinev.

6. Arutle.

1. Kuidas oli isa varanduse teeninud?
2. Miks isa ei tahtnud pojale pärandust anda?
3. Milleks ema pojale raha andis?
4. Mida ema pojale rääkis, kui talle raha andis?
5. Mida ema tegelikult soovis, kui pojale raha andis?
6. Kuidas hindad ema käitumist?
7. Mida isa soovis, kui ta käskis pojal raha teenida?
8. Kuidas hindad isa käitumist?
9. Miks kergelt saadud raha pole õige raha?
10. Mis oleks võinud juhtuda, kui poeg poleks tööle hakanud?
11. Mis oli selles rahvajutus õpetlikku?

7. Selgita teksti abil vanasõnu.

1. Vaevaga teenitud raha on armas raha.
2. Laisa tööpäev on ikka homme.
3. Isa kogub, aga poeg pillab laiali.
4. Oma teenitud leival on saia maitse.
5. Kergelt saadud – kergelt läinud,
vaevaga saadud – hoolega hoitud.
6. Vaevaga teenitud leib on magus.

Rahvajutt levib suuliselt, seda räägitakse üksteisele.

Rahvajuttude sisuks võib olla vanal ajal toimunud tõestisündinud lugu.

Selles loos on kirja pandud inimeste elutarkused, mis on tähtsad ka tänapäeval.

Jutus „Isa ja poeg”

- toimuvad sündmused on tõepärased.
- pole tegevuskohta nimetatud.
- ei ole väljamõeldud olendeid ega võlusesemeid.
- vastanduvad töökus ja laiskus.
- räägitakse inimeste unistustest ja soovidest.
- on õnnelik lõpp.
- õpetatakse hindama töökust.

8. Räägi lühidalt. Kasuta kava ja tugisõnu.

1. Isale ei meeldinud poja laiskus.

ISA töötas hoolega, kogus varandust, jäi vanaks ja haigeks
POEG logeles, ei viitsinud

2. Isa püüdis poega tööle panna.

ISA oli mures, kutsus naise, lubas ilma jätta, käskis tööle minna
EMA oli kahju, andis salaja
POEG ei tundnud muret, võttis raha

3. Poeg looderdas terve päeva.

POEG lonkis ringi, tuli õhtul, andis raha, valetas isale
ISA võttis vastu, vaatas raha, viskas tulle, sai aru

4. Poeg looderdas teise päeva.

EMA andis raha, õpetas
POEG lonkis ringi, jooksis higiseks, andis raha, valetas isale
ISA võttis vastu, vaatas raha, viskas tulle, sai aru

5. Poeg töötas terve nädala.

EMA oli mures, ei andnud raha, käskis minna
POEG töötas nädal aega, teenis raha, viis isale, rääkis tõtt
ISA võttis raha, vaatas münte, viskas tulle

6. Isa sai aru, et poeg teenis raha oma tööga.

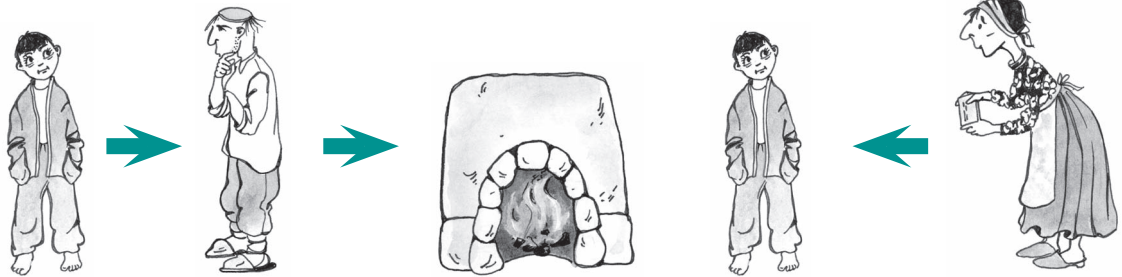
POEG võttis tulest, sai kurjaks
ISA sai aru, uskus poega, lootis, suudab teenida

9. Harjuta jutustamist skeemi abil.

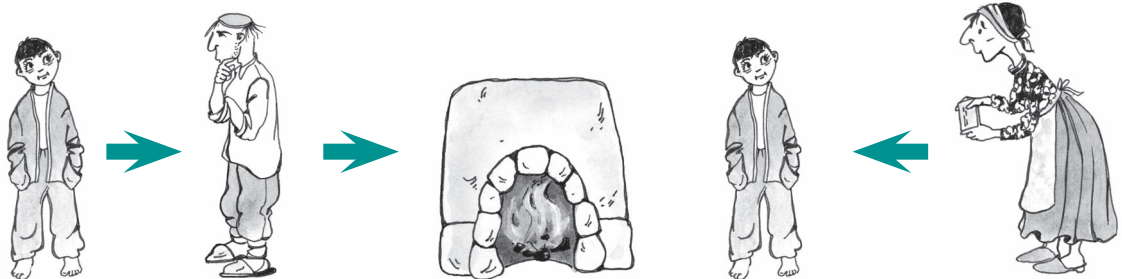
Sissejuhatus. töötas, kogus vara, jäi haigeks, oli mures

Isa õpetas poega.

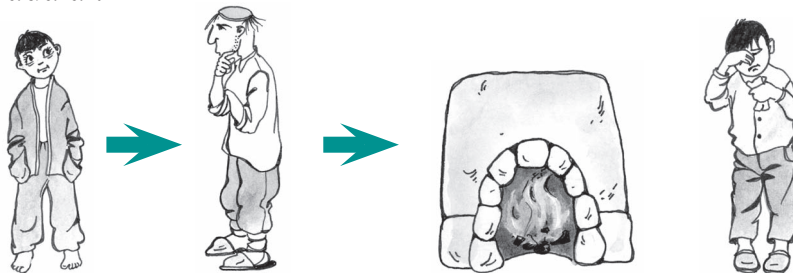
1. päeval:

2. päeval:

Järgmisel nädalal:

Kokkuvõte. Mida tegelased sellest loost õppisid?

ISA

EMA

POEG

3. VALE

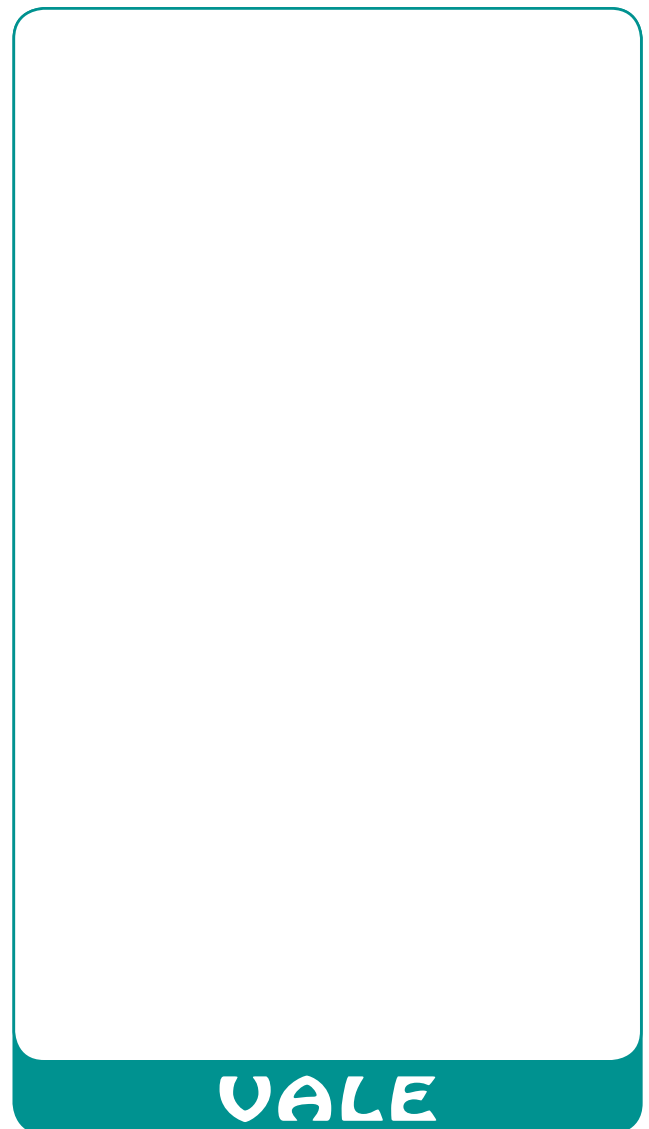
Heljo Mänd

1 Vale tühi-tühikene,
jalad lühi-lühikesed,
kael on pikk ja nina terav,
jutt on ümar nagu kera.
Ütleb ikka: mina aitan,
pahateod kõik terveks paikan.*

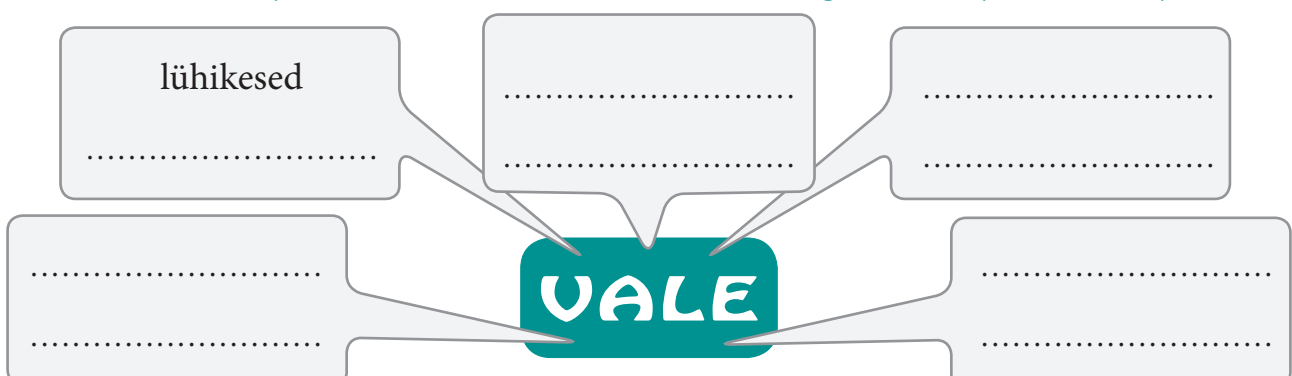
2 Vale tühi-tühikene,
jalad lühi-lühikesed,
Väljast hea, kuid seest on kuri,
keerab kokku suri-muri.
Püüab laisku, püüab nõrku
kavalasti oma võrku.

3 Vale tühi-tühikene,
jalad lühi-lühikesed.
Pale* on tal kahepalgne,*
sibab nagu sajajalgne.
Kuigi sada paari jalgu,
ikka tõele jääb ta jalgu.

Eesti lasteluule valimik I, 2000, lk 206

1. Loe esimene ja kolmas salm. Leia, mis sõnadega luuletaja valet kirjeldab.

2. Leia luuletusest, mis omadussõnadega luuletaja kirjeldab vale iseloomu. Täida lüngad.

1. Vale jutt on nagu kera.
2. Kuulajale tundub, et vale on väljastpoolt, kuid seest on
3. vale püüab nõrku ja inimesi.
4. Valel on jalad ja ta on kahe

3. Kuidas sina valet pildil kujutaksid? Joonista luuletuse juurde pilt.

4. Ühenda joonega lähedase tähendusega sõnad.

väär

pettus

õigus

valskus

tõsi

õige

võlts

tõene

TÕDE

VALE

5. Leia luuletusest read, mis kinnitavad vanasõnu:

Tõde tõuseb, vale vajub.

Valel on lühikesed jalad.

6. Arutle.

1. Miks sinu arvates luuletaja kordab väljendit:
„Vale tühi-tühikene, jalad lühi-lühikesed.”
2. Mis hädad toob valetamine endaga kaasa?

3. Kas vale võib tunduda vahel ka tõepärane ja ilus? Too näiteid.
4. Millal oled sina valetanud?
5. Kas sinu arvates on olemas hädavalesid? Too näiteid.
6. Mis on hädaolukord, millest pääsemiseks on vaja valet kasutada?
7. is vale ei ole hädavale? Too näiteid.
8. Millest võid ära tunda, et keegi on sulle valetanud?

7. Kui väide on sinu arvates õige, märgi X.

1. Valega pääsen karistusest.	☐
2. Iga inimene on vähemalt korra valetanud.	☐
3. Pettus tuleb peaaegu alati välja.	☐
4. Vale on väga inetu tegu.	☐
5. Olen häda pärast valetanud.	☐
6. Tunnen pärast valetamist end väga pahasti.	☐
7. Väike vale on alati lubatud.	☐

8. Õpi luuletust esitama.

1. Loe luuletus salmide kaupa, koos kogu klassiga.
2. Märgi, mis sõnu on tarvis rõhutada.
3. Märgi kohad, kus tuleb teha pause.
4. Märgi hääle tõusud (↑) ja langused (↓).
5. Õpi ühte salmi ilmekalt lugema.
6. Õpi see salm pähe ja esita seda ilmekalt.
7. Hinda kaaslase esitust.

4. SUUR TÖLL

Muistend

Muistsel ajal elas Saaremaal võimas vägilane* – Suur Töll.

Juba väikese poisina näitas ta kanget jõudu ja vahvust. Kolmeaastaselt oli Töllul hariliku mehe ramm* ja pikkus käes. Aga seitsmeaastaselt sõi ta juba viie mehe eest. Ta norskas nii, et ukсед ja aknad lahti lendasid. Isa oli poisiga püsti hädas*. Tööle ei saanud teda panna. Kuhu Töll käe külge pistis, seal olid kohe tükid taga. Katsu veel niisugust vägimeest toita – sööb talu tühjaks.

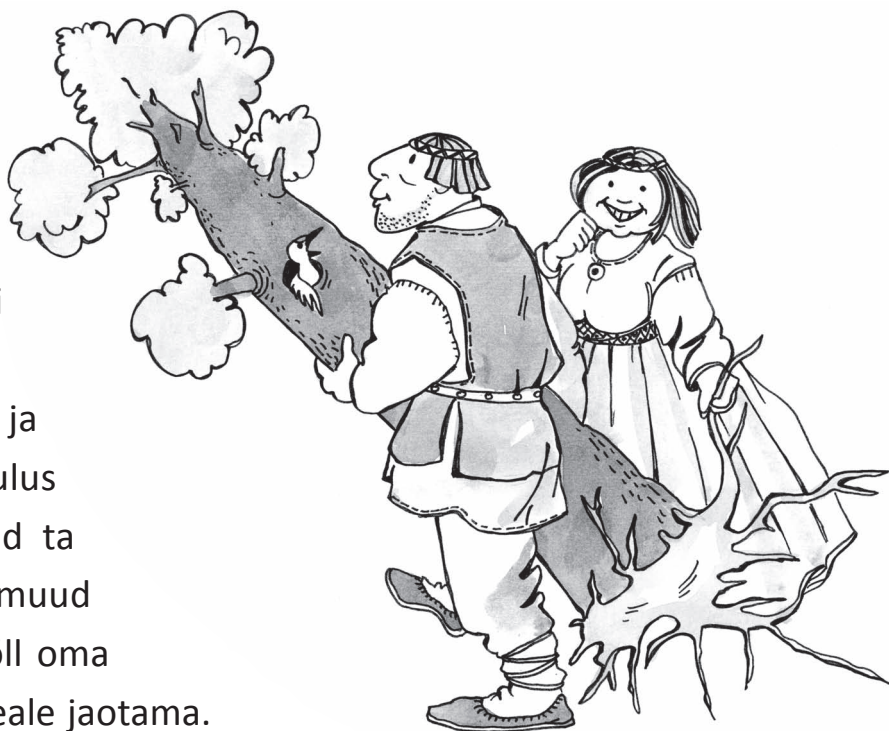
Isa saatis poisi ise endale leiba teenima. See meeldis Töllule väga. Poisil jõud aina kiheles* kätes. Kus aga iganes suurt rammu tarvis tuli, seal oli Töll kohe abiks. Nii polnud ka tema leivakott kunagi tühi. Kümneaastaselt oli ta juba vahva sõjamees ja materdas* vaenlasi. Varsti oli Suure Tõllu vaprus Saaremaal ja kaugemalgi kuulus.

Pärast isa surma läks Töll oma kodukohta Tõlluste tagasi. Ta kosis* endale naiseks Pireti. Ka Piret oli suure kasvu ja jõuga ning igati sobilik elukaaslane Töllule.

Tõllust sai saarlaste juht ja valitseja. Ta oli vägev ja kuulus mees. Oma talus ei pidanud ta kunagi sulast* ega vajanud muud abi. Aastate jooksul õppis Töll oma jõudu ka kergemate tööde peale jaotama. Nii tegi Töll kodus rahulikku tööd.

Kui vaenlane maale tuli, siis Töll kaitses oma kodusaart.

Suure Tõllu kuulsus ulatus iga päevaga ikka kaugemale ja kaugemale. Lõpuks hakkasid Tõllu vägiteod* Vanapaganale muret tegema.

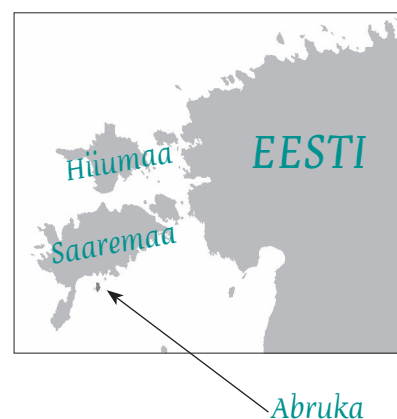
„Vaja lähemalt uurida, mis vägitempe* Suur Tõll Saaremaal teeb,” mõtles Vanapagan.

Vanapagan kutsus oma kõige vanema ja targema sulase enda juurde ning ütles: „Mine kuula järele, mida Saaremaal Suurest Tõllust räägitakse. Kas head või kurja?”

Põrgusulane asus teele ja jõudis õhtuks Kurelaiu külla. Ta palus külameestelt öömaja. Põrgupoiss hakkas külarahvalt Suure Tõllu kohta teateid pärima. Külaelanikud kõnelesid vägilasest ainult kiidusõnu. See ei meeldinud põrgusulasele ja ta läks ära. Vanapagana käsualune istus ühe päratu suure kivi peale. Ta pidas aru, kuidas külarahvast hirmutada.

Viimaks tuli põrgusulasel hea mõtte pähe. Ta teadis, et Lätimaal on üks suur mägi. Selle mäe tahtis põrgupoiss ära tuua ja Kurelaiu küla peale visata. Põrgupoiss moondas* enda suureks mustaks linnuks ja lendas Lätimaale. Seal võttis ta mäe selga ja tuli Saaremaale tagasi. Suur Tõll märkas suurt musta lindu. Tõll haaras maast suure kivimüraka ja viskas linnule pihta. Lind kukkus koos oma koormaga kohinal merre.

Nii tekkis merre Abruka saar, mis linnu kuju meelde tuletab. Abruka saar sai Tõllule kõige armsamaks pähklil käimise kohaks. Ta võttis igal sügisel teekonna ette ja korjas taskud pähkleid täis. Neid oli siis Tõllustel mõnus koos Pireti ja pojaga naksutada.

1. Vasta küsimustele. Põhjenda teksti abil.

1. Kus toimub muistendi tegevus?
2. Mille poolest oli Suur Tõll teistest inimestest erinev?
3. Miks sai Suurest Tõllust saarlaste juht?
4. Miks oli Piret Suurele Tõllule sobiv abikaasa?
5. Mis tõi Suurele Tõllule kuulsuse ja inimeste lugupidamise?
6. Mille tõttu oli Suur Tõll ära teeninud Vanapagana meelepaha?
7. Mida tahtis Vanapagana sulane külarahvaga teha? Miks?
8. Miks ei õnnestunud põrgusulasel plaani ellu viia?

2. Kirjelda, missugune oli Suur Tõll lapsena. Leia tekstist ja jooni vastavad laused. Loe.

3-AASTANE

7-AASTANE

10-AASTANE

MIDA TEGI?

3. Vasta küsimustele.

1. Mida tegi Vanapagana sulane?

2. Mida tegi Suur Tõll?

3. Mis soov oli Vanapaganal? Mida ta selleks tegi?

4. Kuidas Vanapagana plaan õnnestus? Põhjenda.

5. Mis soov oli Suurel Tõllul? Mida ta selleks tegi?

6. Kuidas sina hindad Suure Tõllu tegevust?

4. Leia ja loe lõik, kus seletatakse Abruksa saare tekkimist.

a) Leia saare asukoht kaardil.

b) Lõpeta laused teksti abil.

Kuidas tekkis Abruksa saar

Vanapaganale ei meeldinud, et külaelanikud Suure Tõllu tegemisi kiidavad. Põrgupoiss otsustas Kurelaiu küla ära hävitada.

Põrgusulane moondas

Ta lendas
Lind võttis
Suur Tõll
Tõll võttis
Lind
Abruka saar on

5. Jutusta, kuidas tekkis Abruka saar.

Muistend

- on rahva poolt väljamõeldud lugu.
- on seotud mingi kindla kohaga.
- seletab, mis põhjusel on mingi koht tekkinud.

Muistendi tegelasteks võivad olla väljamõeldud olendid. Tegelastel võivad olla ebaloomulikud võimed: suur kasv, tugev jõud, võluvõimed. Vägilased aitavad rahval võidelda kurjuse ja pahade olenditega.

6. Nimeta muistendile iseloomulikke tunnuseid jutu esimeses osas.

1. Kes on
 - väljamõeldud olendid?
 - päriselt olemasolevad tegelased?
2. Mis tegevused on
 - muinasjutulised?
 - tõepärased?
3. Leia muistendist kohanimed. Jooni, mis neist on Eestimaal päriselt olemas.
Leia kaardilt.
4. Mis kasu oli Suure Tõllu tegemistest tema perekonnal?
5. Mis kasu oli saarlastel oma vägimehest?

Saaremaal olid rahulikud ajad. Suur Tõll elas vaikselt oma talus.

Tõllu pere käis sageli Hiiumaa vägimehe Leigri* saunas pesemas ja vihtlemas. Nüüd tuli Tõllul mõtte endale saun ehitada. Tal polnud selleks tööks varem aega, sest alatised sõjaskäigud ja muud tööd võtsid väga palju aega.

Audlast leidis Suur Tõll mõnusa saunaplatsi ja hakkas kohe tööga pihta. Saunaehituseks vajaliku materjali vedas vägimees ise seljas kohale. Pireti hooleks jäi kerisekivide* kokkukandmine. Tõll näitas naisele, missugused kivid kõige parema leili annavad. Piret hakkas neid igalt poolt Saaremaalt kokku tassima.

Piret kandis mitu põlletäit kive Audlasse. Viimaks leidis ta ühe väga hea leilikivi. See oli küll natuke suur. Arvata oli, et see kivimürakas annab väga head ja puhast leili. Piret pani kivi põlle sisse ja hakkas Audla poole tõttama. Hiiglasuur kivi oli ka väga raske ja Pireti põllepaelad läksid katki. Kivi kukkus Piretile varvaste peale ja tegi nii kanget valu.

Naine hakkas valu tõttu suure häälega nutma. Ta valas nii palju pisaraid, et ümberkaudne maa niiskeks muutus. Seda kohta kutsutakse tänapäeval Naistesooks. Kõigustes asuvat suurt kivi nimetatakse Pireti kiviks.

Piret ei jätnud tööd pooleli. Ta parandas põllepaelad ära ja tassis väiksemaid kive kokku. Ühel päeval ütles Suur Tõll: „No, nüüd on kividest küllalt!”

Varsti oli saun valmis. Nüüd ei olnud Tõllul enam tarvis Hiiumaale sauna minna. Ta vihtles Audlas nii palju kui süda kutsus.

Mõne aja pärast sündis Piretil poeg, kellele pandi nimeks Noor Tõll. Vane-
mad olid rõõmsad ja nägid, et poiss sirgus kiiresti. Noor Tõll oli oma isa nägu, ainult silmad olid taevakarva sinised nagu emalgi.

*Suure Tõllu kerisekivi:
kõrgus 4,5 m, pikkus 6,6 m*

Eno Raud „Suur Tõll” Tallinn 2000, lk 20 ainetel

7. Vasta küsimustele teksti abil (T) või tuletage ise vastus (M).

1. Millal hakkas Suur Tõll endale sauna ehitama?
2. Kus oli Suur Tõll enne oma sauna valmimist leili võtnud?
3. Mis töid tegi Suur Tõll?
4. Mis töö jäi Suur Tõllu abikaasale? Miks?
5. Kuidas Piret kerisekivid Audlasse tassis?
6. Miks kukkus Piretil üks kivi maha?
7. Kuidas tekkis Naistesoo?
8. Miks nimetatakse Kõigustes asuvat kivi Pireti kiviks?

☐
☐
☐
☐
☐
☐
☐
☐

8. Kuidas on kohad tekkinud või nime saanud? Kirjuta ühe lausega.

Abruka saar – Suur Tõll viskas linnu pihta suure kivimüraka ja
lind kukkus koos mäega merre.

Tõlluste –

Pireti kivi –

Naistesoo –

9. Nimeta muistendile iseloomulikke tunnuseid loo teise osa põhjal.

1. Kes on
 - väljamõeldud ehk muinasjutulised olendid?
 - päriselt olemasolevad tegelased?
2. Mis tegevused on
 - muinasjutulised?
 - tõepärased?

3. Leia muistendis nimetatud kohad. Jooni, mis neist on Eestimaal päriselt olemas.
Leia need kohad kaardilt.
4. Mis kasu oli Suure Tõllu tegemistest tema perekonnal?
5. Mis kasu oli saarlastel oma vägimehest?

10. Loe õpilaste jutustusi Suurest Tõllust. Jooni, millega sa nõus ei ole.

1 Taavi

Suur Tõll oli kolme-aastaselt suure rammuga ja täismehes pikkune. Seitsme-aastaselt sõi ta juba viie mehe eest ja norskas nii, et aknad ja ukSED läksid lahti. Ning kümne-aastaselt pani isa Tõllu sõjaväkke, sest muidu sööb talu tühjaks. Isa pärandas varanduse Suurele Tõllule ning suri. Suur Tõll võttis naiseks omale Pireti, sest Piret oli ka pikka kasvu ja tugeva rammuga ning sobilik elukaaslane.

Vanapaganale ei meeldinud see, et temast räägitakse kuulujutte ja et ta juhib Saaremaad ning ta tahtis midagi ette võtta. Ta kutsus põrgusulase endale appi. Ta ütles, et võtku selle Suure Tõlluga midagi ette. Põrgusulane ei saanud aru, kuidas külarahvast hirmutada. Siis tuli põrgusulasel hea mõte pähe: ta muutis end suureks linnuks ja lendas Lätimaale ning võttis suure mäe selga ja lendas koos mäega Saaremaale tagasi. Suur Tõll märkas lindu, ta võttis suure kivi ja viskas linnule pihta. Lind kukkus koos mäega vette ja nii tekkiski Abruksa saar.

2 Laivi

Suur Tõll käis Hiiumaal saunas. Siis tuli Suurele Tõllule hea mõte pähe. Ta mõtles endale sauna ehitada. Suur Tõll tassis materjali kokku ja hakkas sauna ehitama. Pireti tööks jäi aga leilikive kokku tassida, sest see töö oli kergem. Piret tassis ja tassis ning märkas ühte kivi, mis oli teistest suurem. Ta pani selle kivi põlle sisse ja järsku läksid põlle nõõrid lahti ja kivi kukkus jala peale. Piret hakkas nutma. Ta nuttis nii kõvasti, et pisarad lendasid nii palju, ning sellest tekkis Naistesoo. Seda kivi nimetatakse Pireti kiviks, mis asub Naistesoos.

Siis sai saun valmis ja nad hakkasid saunas käima ja Suur Tõll ei pea enam Hiiumaal saunas käima. Neil sündis poeg kelle nimeks pandi Noor Tõll.

3 Lauris

Juba väikese poisina näitas ta kanget jõudu ja vahvust. Kolmeaastaselt oli tal hari-liku mehe ramm ja pikkus käes. Aga seitsmeaastaselt sõi ta juba viie mehe eest. Ta norskas nii, et ukсед ja aknad lahti lendasid. Kümneaastaselt oli ta juba vahva sõja-mees ja materdas vaenlasi. Pärast isa surma läks ta oma kodukohta Tõllustele tagasi. Tõll kosis endale naiseks Pireti. Piret oli ka suurt kasvu ja tugeva jõuga. Piret sobis Tõllule naiseks.

Vanapaganale hakkasid Tõllu vägiteod muret tegema. Vanapagan kutsus enda juurde põrgusulase, et ta uuriks, mida Suur Tõll teeb. Põrgusulane mõtles, et hakkab Kurelaiu küla inimesi hirmutama. Ta muutis end suureks linnuks ja lendas Lätimaale. Suur must lind võttis mäe selga ja lendas Saaremaale tagasi. Suur Tõll märkas lindu ja võttis maast suure kivi ja viskas linnule pihta. Lind kukkus oma suure mäega vette ja suri. Nii tekkis Abruka saar. Abruka saar on linnu kujuline.

4 Mari

Suur Tõll mõtles, et hakkab endale sauna ehitama ja ta ütles Piretile, et ta peab hakkama keisrikive kokku korjama. Piret korjas kivid enda põlle sisse, kuid ta nägi eemalt suurt kivi ja see kivi oli raske ja lõhkus Pireti põlle paelad ära ja suur kivi kukkus Piretile varvaste peale ja Piret hakkas nutma ja nii tekkis Pireti nutu peale Naistesoo. Varsti sai saun valmis ja Suur Tõll võis käia saunas nii palju kui süda kus-tus ja nüüd polnud tal vaja Hiiumaale sauna minna.

Mõne aja pärast sündis Piretile poeg ja poja nimeks pandi Noor-Tõll. Noor-Tõll oli oma isa nägu, aga tal polnud isa silmad, vaid ema taevakarva sinised silmad.

5 Ahti

Väike Suur Tõll oli väikest kasvu ja tal oli mehe ramm ja pikkus käes. Peale isa surma ta hakkas töötama. Ja pärast Suurel Tõllul oli Piret abikaasana. Vanapagan saatis põrgumehe Tõllu juurde. Lind kandis mäed enda seljas ja põrgumees viskas linnule ja lind sai surma. Abruka saar on Saaremaal.

Suur Tõll ehtas endale sauna, sest ta ei tahtnud enam minna Hiiumaale sauna. Suur Tõll tassis materjali. Piret tassis suurt kive. Ja oli neil laps kut-suti vanem-Tõll. Saun sai valmis ja nad said saunas käia.

Kuidas sina jutustaksid?

11. Vasta laste juttude põhjal küsimustele. Kirjuta lühivastus.

1. Kes kirjutasid Suure Tõllu võitlusest Vanapaganaga?

.....

2. Kes kirjutasid Suure Tõllu sauna ehitamisest?

.....

3. Kelle jutustust oli sul meeldiv lugeda?

.....

4. Kelle lugu oli sinu arvates kõige terviklikum?

.....

5. Kelle jutustus sulle ei meeldinud? Põhjenda suuliselt.

.....

6. Kelle lugu tuleks oluliselt muuta? Põhjenda suuliselt.

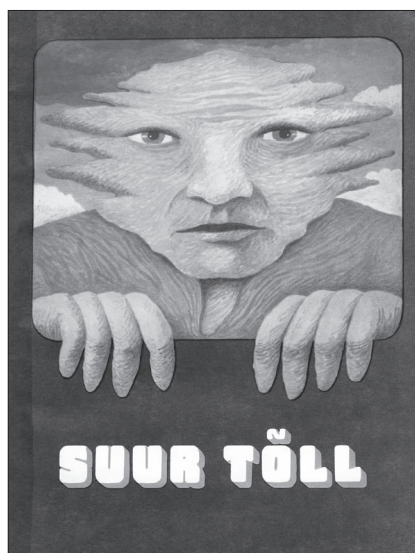
.....

7. Kelle jutustust sa tahaksid parandada? Põhjenda suuliselt.

.....

12. Paranda ja täienda jutustusi. Loe neid uuesti.

Miks on Ahti kirjutatud juttu raske parandada?

5. KONN JA HÄRG

Muinasjutt

Ivan Krõlov

Elas kord Konn, kes tahtis olla kõige ilusam, kõige targem, kõige suurem. Kord nägi ta suurt Härga*, kes sõi aasal rohtu. „Ka mina tahaksin olla nii suur kui see Härg!” mõtles Konn endamisi.

Konn ajas rinna ette, tõmbas ennast õhku täis ja ajas silmad punni. „Kas ma olen juba nii suur nagu see Härg seal aasa peal?” küsis Konn oma kaaslaselt.

„Sa oled veel ikka sama väike,” lausus teine Konn.

Konn tõmbas kopsud veel rohkem õhku täis ja küsis: „Kas ma olen nüüd suurem kui Härg?” „Sa oled ikka samasugune väike Konn,” vastas ta kaaslane.

Konn ähkis, puhkis* ning puhus ennast õhku täis. „Aga nüüd? Kas ma olen juba suuremaks paisunud?” küsis ta.

„Sa oled ikka liiga väike,” lausus teine Konn.

Konn muudkui tõmbas endale õhku sisse ning paisus ja paisus kuni kostis: „PLAKS!”

Konn läks lõhki nagu täispuhutud õhupall.

Konn nägi Härga aasa peal ja mõtles kadedusest seal:

„Kas mina vist ei saa niisama suureks ka kui Härg!”

Ta kohe silmad punni a’as* end puhus täis ja pungitas*, et pea märg!

Siis teise konnaga ta hakkab rääkima:

„Noh, kallis Krooksuja,

kui kaugel on mu järg,

kas olen suur kui Härg?”

„Veel kaugel, ähkija!”

Konn jälle puhuma.

„Noh, nüüd? Noh, kuidas on?”

„Mis ikka – Konn mis Konn!”

Ei siiski jäta jonni ta,

vaid hakkab veelgi ähkima*.

Ta kõigest hingest püüab ja hüüab:

„No nüüd, no vaata ometi,

kas paisusin ma pisutki!”

„Ei mitte sugu*.”

„Kas pole lugu!”

Et Konnal oli kade meel, siis ähkis, puhkis kaua veel, ning viimaks suure valu sees läks lõhki, kärvas* kange mees.

Ivan Krõlov „Need, kes muidu ei räägi”
Tallinn, 1975 lk 12-13

VALM on luulevormis jutustus. Valmi tegelasteks on tavaliselt loomad. Loomade käitumise kaudu antakse edasi õpetlik sõnum inimestele.

Valm „**Konn ja Härg**” on õpetlik lugu, kuidas konn kadeduse ja rumaluse pärast oma elust ilma jäi.

1. Leia ja loe muinasjutust ja valmist laused, milles räägitakse sellest, et

- 1) Konn tahab saada nii suureks nagu Härg.
- 2) Konn tõmbab ennast õhku täis.
- 3) Konn tahab teada, kas tema suurus on muutunud.
- 4) teine Konn ei märka mingeid muutusi.
- 5) Konn läheb lõhki.

2. Võrdle muinasjutu ja valmi tegelasi ning sündmusi.

Otsusta, mis on sarnane, mis erinev. Täida tabel.

	SARNANE	ERINEV	
		Muinasjutus	Valmis
Kes?			
Kus juhtus?			
Autor?			
Õpetlik sõnum?			
.....			
.....			

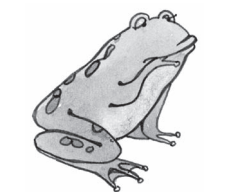
3. Jooni tegelaste ütlused muinasjutus (valmis).

- kadedad Konna ütlused.
- teise konna ütlused.
- jutustaja laused.

Kasuta eri tegelaste sõnade märkimiseks eri värvi markereid.

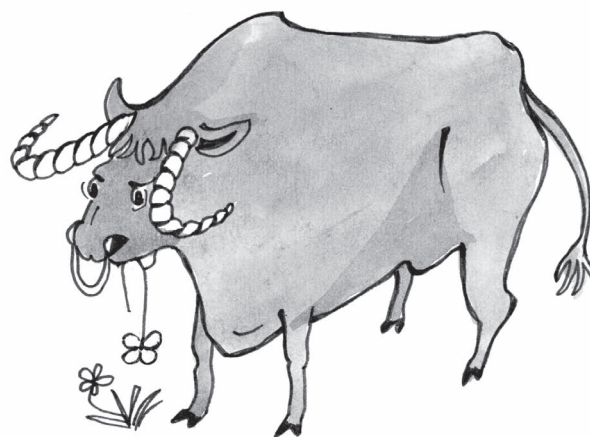
4. Loe mõlemat teksti osalistega.

5. Iseloomusta tegelasi. Vali ja ühenda sõnad pildiga.

VÄIKE KONN

kade
ükskõikne
väga suur
uhkeldaja
kiitleja
rahulik

SUUR HÄRG

6. Arutle.

1. Miks tekkis Konnal soov suureks saada?
2. Miks võis Konn soovida suureks saada?
3. Kas Konn valis oma eesmärgi täitmiseks õige tee?
Miks ei saanud Konn Härja suuruseks?
4. Selgita väljendit *nagu konn mätta otsas*.
5. Mida õpetlikku leiad loos „Konn ja Härg”?
6. Too näiteid:
 - kadedusest,
 - kiitlemisest,
 - uhkeldamisest.

7. Leia laused, mis sobivad selle loo sõnumiks. Märki ☐ sisse X. Põhjenda.

Kes konnaks on loodud – see konnaks jääb.

Uhkus ajab upakile.

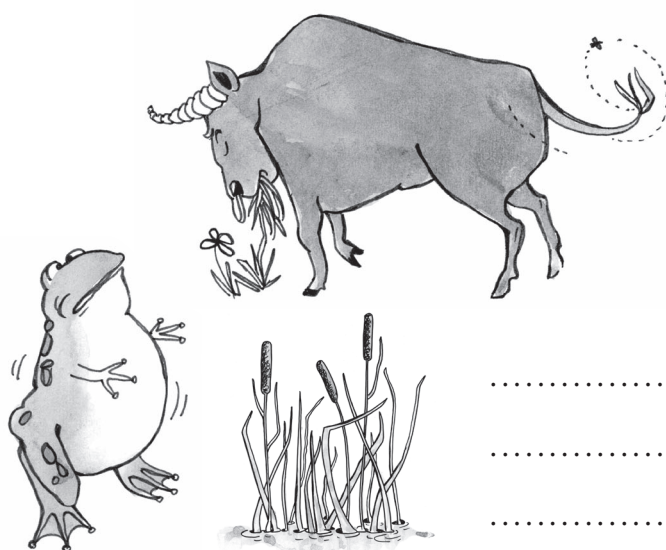
Liikluses tuleb olla ettevaatlik.

Suur tükk ajab suu lõhki.

Ega konnast härga sünni.

☐
☐
☐
☐
☐

8. Kirjuta mõlema pildi kohta kolm lauset. Ära kasuta otsekõnet.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

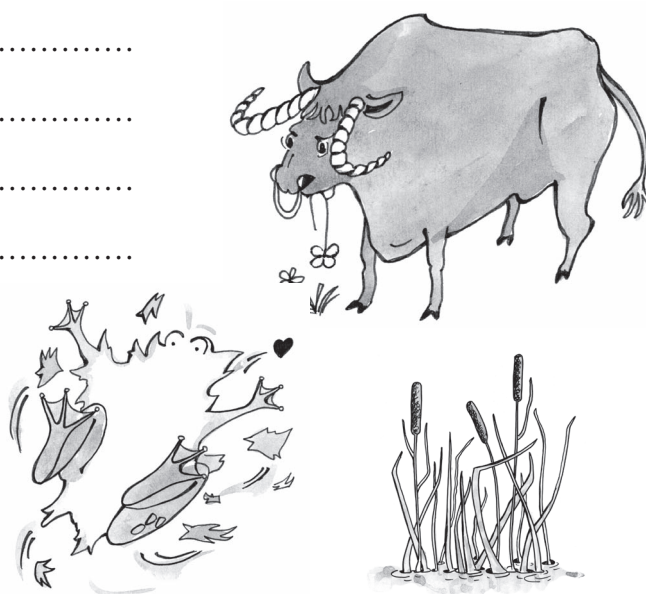
.....

.....

.....

.....

.....

6. VARES JA REBANE

Ivan Krõlov

Ei ole ammu see tarkus enam uus,
et võlts* ja kahjulik on meelituste keel,
kuid mõndki südant võrgutab* see veel.

Kord lendas Vares, juustupala suus,
ja kõrge kuuse latva kobis*.
Nii aeg kui koht tal einet võtta sobis,
kuid kuni mõte kord veel ringi käis,
jäi neelamata maitsev nokatäis.
Ja äkki Rebane siis jooksis sinna,
vist juustu lõhn tal oli tulnud ninna.
Kui võlutult jäi kuuske tema pilk,
kust paistis juust,
ja ila* nõrgus suust
tal tilga järel tilk.
Händ* keeru lööb, hää magus nagu mesi,
Rein hakkab sosistama tasakesi:
„Oo ära keela, et ma vaatan sind,
mu tuvike, mu imelind!
Kui ilus kaelake, mis sära silmas
on sinul, kaunim lind maailmas!
Mis helk* su sulgedel! Mis nägus* ninakene!
Ja küllap lauladki vist kaunilt sinakene...
Las kuulda, kullake! Ei maksa häbeneda,
sest julgelt teatada võin sulle seda,
et kui su ilule ka vastab hääletoon —
sind ootab linnuriigi kuninganna troon*!”

Pea Varesel sest kiidukõnest ringi käis, —
 kuis oli lahke see ja ladus*!
 Kui tõesti kuningannaks saaks!
 Ta avas suu — ja kostis käre kraaks!
 Ning samas kukkus magus nokatäis.
 Rein napsas juustu maast ja kadus.

Ivan Krõlov „Need, kes muidu ei räägi” Tallinn, 1975 lk 8-9

1. Jaota valm viieks osaks ja loe teemade kaupa.

1. Vares valmistub einet võtma.
2. Rebane tunneb juustu lõhna.
3. Rebane meelitab varest.
4. Vares jääb juustust ilma.
5. Valmi sõnum.

2. Jooni valmis Rebase kiidukõne Varesele. Lõpeta selle abil laused.

Rebane kiidab varese ilu:

„Sa oled kauneim!”

„Sul on nii läikivad ja säravad!”

„Sul on!”

Varesele on Rebase jutt meele järgi. Aga ta ei ütle midagi, sest tal on juustutükk noka vahel.

Rebane meelitab edasi:

„Sa oled tõesti väga!”

„Ma arvan, et sul on ka ”

„Ma tahan sinu häält!”

„Kui sinu hääl on sama kaunis kui sa ise, siis
!”

Varesele meeldib Rebase jutt. Ta on väga meelitatud, et tema ilu kiidetakse. Vares teebki noka lahti ja kraaksub koleda häälega: „Kraaks, kraaks, kraaks!” Juustutükk kukub noka vahelt välja ja Rebane püüab selle kinni.

Rebane ütleb varesele:

„Sa oled inetu lind ja sul on kole hää. Sa oled ka väga rumal!”

3. Loe saadud jutustus.

4. Arutle.

1. Milleks oli mõeldud Rebase kiidukõne Varesele?
2. Kuidas Vares Rebase kiidukõnet kuuldes end tunda võis?
3. Mida Vares Rebase meelitusi kuuldes mõelda võis?
4. Mida Vares sellest loost võis õppida?
5. Mille kohta Rebane kinnitust sai?
6. Mida Vares võis teha, kui järgmisel korral tahaks Rebane temalt suutäit välja meelitada?

5. Leia ja jooni valmis õpetussõnad.

1. Kuidas saad aru selle valmi mõttest:

*Ei ole ammu see tarkus enam uus,
et võlts ja kahjulik on meelituste keel,
kuid mõndki südant võrgutab see veel.*

2. Mida valm võiks inimestele õpetada?

3. Leia vanasõnad, mis sobivad selle valmi õpetussõnadeks. Põhjenda.

- ☐ Hea sõna ei tee kahju.
- ☐ Libe keel, kaval petis.
- ☐ Igat juttu ei või uskuda.
- ☐ Igamees kiidab ennast, rebane oma saba.

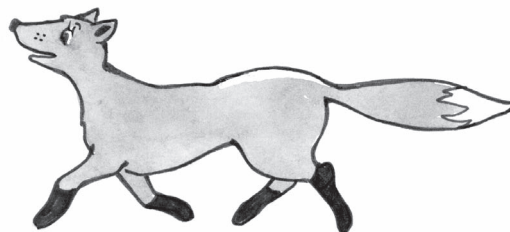
6. Tee kokkuvõtte valmist. Täida lüngad.

VALM onvormis jutustus.

Valmi tegelasteks on Loomade käitumise kaudu antakse edasi sõnumit inimestele.

Valm „**Vares ja Rebane**” on õpetlik lugu sellest, kuidas oma rumaluse ja edevuse pärast maitsvast ilma jäi. Valmi **sõnum** on, et meelitaja ja liigse kiitleja juttu Valm hoiatab inimesi liigselt kiitja ja meelitaja eest.

7. Kirjuta iga pildi kohta kolm lauset. Kasuta abiks 2. ülesannet.

Vares leidis juustutüki, lendas puu otsa ja tahtis

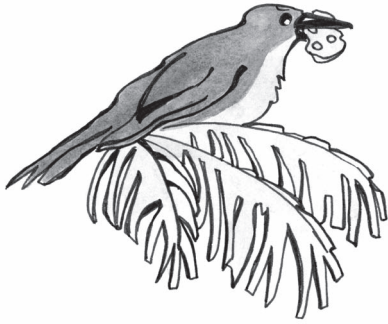
.....

Rebane tundis

.....

Ta otsustas

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

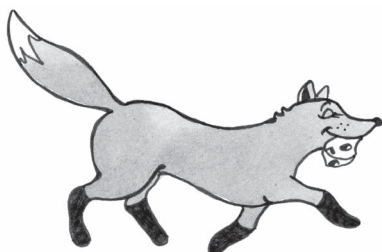
.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

7. KARDEMONI LINNA KOLM RÖÖVLIT – KASPER, JESPER JA JONATAN

T. Egneri ainetel

1 Kardemon on üsna väike linn. Ta asub nõnda kaugel, et temast ei tea pea-aegu mitte keegi. Kardemon on üsna kummaline linnake, kus juhtub nii mõndagi.

Kardemoni linna taga asub kõrge imelik vana maja. Seal elavad Kasper, Jesper ja Jonatan. Kasper on neist kõige vanem. Jesper on kõige kenam ja Jonatan armastab kõige rohkem süüa. Kõik kolm meest on röövlid. Nad ei ole nii pahad nagu paljud teised röövlid, ja enamasti istuvad nad kodus. Kodulooma asemel on röövlitel seltsiks ja abiks lõvi. See on üpris tasase loomuga lõvi ja ta ei tee palju pahandust.

2 „Lõvist on meile palju kasu,” ütles Kasper. „Enne oli meie maja rotte ja hiiri täis, aga kui me lõvi saime – ei ühtegi rotti ega hiirt!”

„Ja ära unusta, et lõvi on kõige parem majavalvur,” ütles Jesper. „Ei kordnik* ega keegi teine julge siia tulla meid kinni nabima*, senikaua kui lõvi meil majas on.”

„Sulatõsi, Jesper,” ütles Jonatan.

3 Röövlid kuulsid, kuidas lõvi möirates mööda magamistuba ringi käis.

„Nüüd on lõvi vihane,” ütles Jesper.

„Küllap tal on kõht tühi,” arvas Jonatan.

„Vii talle need vorstid, mis meil alles jäid,” ütles Kasper.

„Meil pole ühtegi vorsti alles. Jonatan sõi kõik ära,” ütles Jesper.

„Juhtus vist niiviisi jah,” ütles Jonatan.

„Andke talle siis kotist natuke seda sinki, mis meil konksu otsas ripub,” ütles Kasper.

„Seal kotis, mis meil konksu otsas ripub, ei ole vist singilõhnagi,” ütles Jesper.

„Kas s e d a ka enam ei ole?” küsis Kasper.

„Kas Jonatan on ka selle ära söönud?”

„Oled sa selle ka nahka pistnud?” küsis Kasper. Nüüd oli ta pahane.

„Ega see võimatu pole, kui inimesel kõht nii tühi on,” ütles Jonatan.

„Kas see tähendab, et meil pole kodus liharaasugi?” küsis Kasper.

„Tähendab jah.”

4 „Nii-nii. Siis ei jää muud üle kui peab täna öösel röövima minema!” ütles Kasper.

„See sobiks meile mitmes mõttes. Üht-teist ongi juba tarvis,” arvas Jonatan.

„Niipea kui pimedaks läheb, asume teele,” ütles Kasper.

„Niipea kui pimedaks läheb,” kordas Jesper.

„Kotid ja ämber kaasas,” ütles Kasper.

„Kotid ja ämber kaasas,” kordas Jonatan.

Ja niipea kui öö ja pimedus saabusid, panid röövlid röövlimaja ukse lukku. Nad läksid linna röövima.

Thorbjørn Egner „Kardemoni linna rahvas ja röövlid”, Tallinn, 1996

1. Leia ja jooni esimesest ja teisest osast laused Kardemoni linna ja selle elanike kohta. Kirjuta oluline teave.

..... linn

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

..... maja

2. Pealkirjasta esimene ja teine osa.

1

2

3. Jooni teises osas Kasper, Jesperi ja Jonatani ütlused eri värvi pliiatsitega.

Mida arvas lõvi kohta:

- Kasper?
- Jesper?
- Jonatan?

4. Loe kolmas osa ja jooni osaliste ütlused eri värvi pliiatsitega. Vasta küsimustele. Loe vastuseks laused tekstist.

1. Mil viisil andis lõvi teada, et tal on nälg?
2. Mida Kasper soovitas lõvile söögiks anda?
3. Miks Jesper ei viinud lõvile vorsti?
4. Kust võis Kasper arvates lõvi toiduks sinki saada?

5. Mida väitsid singitüki kohta:

- Kasper?
- Jesper?
- Jonatan?

6. Mida ütles Jonatan, kui teised röövlid teda vorsti ja singi ärasöömises kahtlustasid?

7. Kuidas oli Jonatani iseloomustatud lugemispala esimeses osas?

5. Pealkirjasta kolmas osa.

3

6. Loe neljas osa. Jooni osaliste ütlused eri värvi pliiatsitega. Vasta küsimustele. Loe vastuseks tekstilaused.

1. Mis vastuse sai Kasper küsimusele: „Kas see tähendab, et meil pole kodus liharaasugi?”?
2. Mis otsuse tegi Kasper? Miks?
3. Mida arvas Jonatan röövkäigust?
4. Mis ettepanekud tegi Kasper kaaslastele?
5. Mida Jesper Kasper ettepanekutest arvas?
6. Mis arvamus oli Jonatanil röövimise kohta?

7. Pealkirjasta neljas osa.

4

8. Arutle.

1. Kust röövlid endale ja lõvile toitu said?
2. Milleks oli meestel lõvi tarvis?
3. Kes kolmest röövlist oli kõige hakkajam?
4. Kellel röövlistest oli olemas oma arvamus?
5. Kes neist röövlistest kordas teiste ütlusi järele?

9. Loe teksti osalistega. Harjuta ilmekat lugemist.

10. Esita kaaslastele küsimusi röövlite kohta. Vasta loetu põhjal.

1. Kes oli kõige vanem röövel?
2. Kes?
3. Kes?
4. Kes?
5. Kus?
6.?

11. Iseloomusta igat röövlit eraldi. Kasuta abiks ülesandeid 1 ja 10.

12. Loe laste jutustusi röövlitest. Otsusta, kellest nad rääkisid.

Jooni sõnad, mida on tarvis asendada.

Jaanis

Ta elas Kardemoni linnas ja oli röövlitest kõige vanem. Siis, kui toit otsa lõppes käisid nad kõik röövimas. Nad röövisid lihapoest vorsti ja sinki ja tõid ka lõvile süüa. Ta oli teistest meestest agaram ja tegi nendele ettepanekuid röövimiseks.

Kaidi

Neil oli kodus loom, kes valvas maja ja püüdis hiiri. Ka temale oli toiduks vaja liha. Nad käisid koos toitu varastamas. Nad käisid kolmekesi öösel lihapoes ja tõid sealt sinki ning vorsti. Ta oli aga teistest röövlitest palju ilusam.

Liisi

Kõrges vanas majas Kardemoni linna taga elasid nad kolmekesi. Nad kõik olid röövlid. Ta sõi väga palju ja siis sai neil liha otsa. Ka lõvi oli näljane ja vihane. Ta ei julgenud teistele meestele öelda, et sõi kogu lihakraami ära. Nad läksid siis öösel linna ja varastasid toitu.

Asenda allajoonitud sõnad ja loe uuesti.

8. RÖÖVLID LÄHEVAD LINNA TÄDI SOFIET ÄRA RÖÖVIMA

T. Egneri ainetel

1 Kasper, Jesperi ja Jonatani majas oli kõik nii, nagu röövlitel tavaliselt. Kõik oli pilla-palla*. Iga päev nääklesid* röövlid selle üle, kes peab koduseid töid tegema.

Segadus läks aina suuremaks. Ühelegi neist ei meeldinud koristada ja keegi ei koristanud midagi. Ühelegi neist ei meeldinud nõusid pesta ja keegi ei pesnud midagi. Sellepärast vedeles kõik ümberringi laiali. Ja keegi ei teadnud, kus miski asi on. Kasper, Jesper ja Jonatan seerisid* mööda maja ringi ja otsisid särke, pükse, tasse ja toidunõusid taga.

Kus mu kühvel on? Kus mu tuhvel on?*

Kus on sibulad, kartulid ja majonees?

Kus on õngekork? Kus mu hambaork?

Kus on pudel, milles oli köharohi sees?

Mäletan, ta eile alles oli veel!

„Selles majas on võimatu midagi üles leida! Ma olen nüüd kõik kohad läbi otsinud, aga minu sokid on kadunud. Ja jäävadki kadunuks,” ütles Kasper.

„Kindlasti on lõvi need ära söönud. Ta nimelt armastab sokke,” arvas Jonatan.

Nüüd sai Kasper vihaseks. „Ilmlõpmata* süüdistate te kõiges lõvi. Alati, kui midagi on viltu, siis on lõvi süüdi,” ütles ta.

2 „Keegi ei taha koristada, ja keegi ei koristagi. Keegi ei taha süüa teha, ja keegi ei teegi! Ma ütlen teile, mida meil tarvis oleks: meil peaks naisterahvas majas olema!” ütles Kasper.

„Seda küll! Üks tõeline korralik perenaine!” ütles Jesper.

„Siis ei pruugiks* me ise midagi teha,” rõõmustas Kasper.

„Aga siin meie majas ei taha vist mitte keegi elada,” arvas Jesper.

3 Siis tekkis Jonatanil hea mõte: „Võib-olla saaksime kellegi siia röövida,” ütles ta.

Nüüd läksid kõik elevile. Isegi lõvi tõstis pea ja jäi kuulatama.

„See peaks olema keegi niisugune, kes oskab hästi sigade ja lõvide eest hoolitseda,” ütles Kasper.

„Ja kes oskab hästi maja korras hoida,” lausus Jesper.

„Ja kes oskab maitsvat toitu teha,” lisas Jonatan.

Kasper muigas kavalalt. „Ma arvan, et ma tunnen ühte niisugust!” ütles ta.

„Kes see on?” küsis Jesper.

„Ütle ruttu,” ütles Jonatan.

4 „Vaadake,” sõnas Kasper. „Me — röövime — siia — preili — tädi — Sofie. Tema oskab hiiglama hästi süüa teha ja maja korras hoida.”

„See on hea mõte!” ütles Jesper.

„Aga ta on vist hirmus kuri,” arvas Jonatan.

„Kuri!” ütles Kasper. „Meiesugused kolm suurt röövlit ei karda ometi üht naisterahvast.”

„Ma mõtlesin praegu ühest teisest asjast,” ütles Jesper. „Kuidas me ta röövime?”

„See on väga lihtne,” seletas Kasper. „Me röövime ta kohe täna öösel ära. Me hiilime linna ja siis sinna majja, kus ta elab. Me röövime ta magamise ajal ära!”

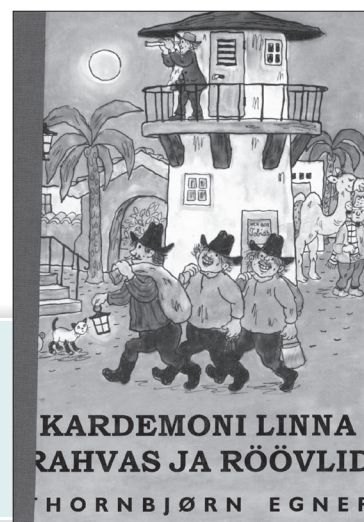
„Äkki ta ärkab üles,” kahtles Jonatan.

„Ei ärka ta ühti!” ütles Kasper.

„Siis on asi otsustatud,” ütlesid kõik kolm ja hakkasid end linnaminekuks valmis seadma.

Thorbjørn Egner „Kardemoni linna rahvas ja röövlid,”
Tallinn, 1996

Kui tahad teada, kuidas tädi Sofie röövimine õnnestus, siis loe raamatut „Kardemoni linna rahvas ja röövlid.”

1. Tuleta meelde eelmist lugu „Kardemoni linna rahvas ja röövlid” ja vasta küsimustele.

1. Kes olid Kasper, Jesper ja Jonatan?
2. Kus elasid Kasper, Jesper ja Jonatan?
3. Mida Kasper, Jesper ja Jonatan tegid?
4. Kes kolmest röövlist oli kõige ettevõtlikum?
5. Kuidas röövlid oma eluga rahul olid?

2. Loe esimene osa ja vasta küsimustele.

1. Millega röövlid rahul ei olnud?
2. Miks röövlid omavahel riidlesid?
3. Miks oli röövlite kodus suur segadus?
4. Mis töid ei meeldinud Kasperil, Jesperil ja Jonatanil teha?
5. Keda Jonatan pidas segaduse tekitajaks?

3. Asenda sulgudes olevad sõnad.

1. Röövlite majas olid kõik asjad (*laiali loobitud*)
2. Mehed (*riidlesid üksteisega*), kes peaks koduseid töid tegema.
3. Röövlitele ei meeldinud enda järelt (*kraamida*)
4. Ükski mees ei tahtnud (*söögiriistu*) pesta.
5. Kasper, Jesper ja Jonatan (*sebisid ringi*) ja otsisid kadunud asju.
6. Jonatan arvas, et lövi (*pistis nahka*) tema sokid.

4. Pealkirjasta esimene osa.

1

.....

**5. Loe teine osa. Jooni tegelaste ütlused eri värvustega.
Vasta küsimustele tekstilausetega.**

1. Mis otsusele jõudis Kasper?
2. Kes toetas Kasperit ettepanekut?
3. Mille üle Kasper rõõmustas?
4. Miks Jesper suhtus kahtlevalt Kasperit ettepanekusse?

6. Pealkirjasta teine osa.

2

**7. Loe kolmas osa. Jooni tegelaste ütlused eri värvustega.
Vasta küsimustele tekstilausetega.**

1. Mis mõttele tuli Jonatan?
2. Mis oskused olid perenaiseks saamisel olulised
 - Kasperit jaoks?
 - Jesperit jaoks?
 - Jonatani jaoks?
3. Kes teadis vajalike oskustega naist?

8. Moodusta mitmest lausest üks pikk lause.

*Perenaine peab oskama maja korras hoida. Perenaine peab oskama maitsvat toitu teha.
Perenaine peab oskama sigade ning lõvi eest hoolitseda.*

Perenaine
.....
.....

9. Pealkirjasta kolmas osa.

3

10. Loe neljas osa. Jooni tegelaste ütlused eri värvustega.

Vasta küsimustele tekstilausetega.

1. Mis perenaisele vajalikud oskused olid tädi Sofiel?
2. Mida oli Jonatan tädi Sofie kohta kuulnud?
3. Mida arvas Kasper Jonatani kahtlustest?
4. Mille üle Jesper muret tundis?
5. Mis plaani oli Kasper valmis mõelnud?

11. Asenda sulgudes olevad sõnad.

1. Kasper teadis, et tädi Sofie oskab (*suurepäraselt*) süüa teha.
2. Jonatani arvates oli preili Sofie (*väga tige*)
3. Kasper arvates ei tohi röövlid ühtegi (*naist*) karta.
4. Röövlid otsustasid öösel tädi Sofie ära (*varastada*)

12. Pealkirjasta neljas osa.

4

13. Räägi röövlite plaanist perenaine majja tuua.

1. Röövlid tülitsevad.

SUUR SEGADUS

- riidlesid üksteisega
- ei koristanud
- ei pesnud
- ei teinud süüa
- ei leidnud

KASPER:

vaja on perenaist

2. Röövlid tegid otsuse.

KASPER:

vaja on perenaist

JONATAN:

tuleb röövida!

TINGIMUSED

- maja koristamine
- söögi tegemine
- sigade ja lõvi eest hoolitsemine

KASPER: tädi Sofie!

JESPER: kuidas röövida?

KASPER:

- öösel
- vaja hiilida
- röövida magamise ajal

9. KÕIK EI LÄHE NII, NAGU RÖÖVLID OLID ARVANUD

T. Egneri ainetel

Näidend ühes vaatuses 3 pildis

Tegelased:

Kasper, Jesper, Jonatan – vennad

Tädi Sofie

1. PILT

Järgmisel hommikul ärkas tädi Sofie kell seitse üles. Ta vaatas imestunult rööv-lite köögis ringi. Ta ronis vörkkiigest välja ja läks kõrvaltuppa. Seal olid Kasper, Jesper ja Jonatan just voodist üles tõusnud. Nad olid ärevil selle üle, mis nüüd edasi juhtub.

Sofie (*kurjalt*): Siin on kohutav segadus! Kes selles seapesas elab?

Kasper (*üsna arglikult*): Kallis — preili — Sofie, siin elame meie.

Sofie: Ah nii. Teie need siis oletegi. Seda võis arvata. Tulge siia ja öelge ilusti tere!

Kasper (*vaatab teistele otsa*): Me — vist peame seda ikka tegema.

(Kasper astub kaks sammu ette tädi Sofie poole.)

Kasper (*pahuralt, mehise häälega*): Minu nimi on Kasper.

Sofie: Tutvusta ennast natuke ilusamini.

Kasper (*pahuralt*): Mina tutvustan end nii, nagu ma ise tahan!

Sofie (*rangelt*): Sa ei tohi daamile iialgi niiviisi vastata.

Kasper (*muutub järjest vihasemaks*): Mina vastan täpipealt nii nagu ma.... hm.

Sofie: Järgmine!

Jesper (*teeb tädi ees kummarduse*): Minu nimi on Jesper.

Sofie: See oli parem.

Jonatan (*astub sammu ettepoole ja teeb ilusa kummarduse*): Ja minu nimi on — Jonatan.

Sofie: Ah sina oled siis Jonatan? Tule õige siia! Las ma vaatan su kõrvu.

Jonatan (*ehmunult*): Need on minu oma kõrvad!

Sofie: Seda ma näen. (*uurib kõrvu*) Vuih, kui mustad nad on! Sellest on mitu aastat möödas, kui sa neid viimati pesid!

Kasper (*hüüab vihaselt*): Jonatan peseb oma kõrvu siis, kui ise tahab!

Sofie: Seda ma märkasin kohe. (*Vaatab kurja pilguga kõigile kolmele otsa.*)

Aga k u i d a s j a m i s p ä r a s t mina siia majja olen sattunud?

Kasper: Vaadake, preili Sofie — saate aru —, saate aru —, me — me röövisme teid ära!

Sofie: Ah nii. Ja te arvate, et see on ilus tegu?

Kasper: Ilus — või mitte ilus. Asi on selles, et meil on perenaist tarvis.

Jesper: Kes tube koristaks ja korda peaks.

Jonatan: Ja kes oskaks meile hästi süüa teha.

Sofie: Ja mida te siis ise teha kavatsete?

Kasper (*uhkelt, muiates*): Meie. Meie teeme täpipealt seda, mida ise tahame.

Sofie: Ah nii! On see tõsi?

Kasper, Jesper, Jonatan (*kooris*): Tõsi, mis tõsi!

Näidend on sõnaline teatrietendus, mis koosneb vaatustest. Vaatuste vahel on vaheajad, mis kestavad 10–15 minutit. Vaatused on jaotatud väiksemateks osadeks – **piltideks** ehk **stseenideks**. Stseeni võib nimetada ka vaatepildiks või etteasteks.

Näidendi tekstis on kirja pandud:

- tegelaste ütlused,
- autori selgitused ehk **remargid**.

Remargid on abiks näidendi lavastamisel. Nende abil antakse lisajuhendeid, kirjeldatakse tegevuspaika, olukorda, tegelaste iseloomu ja nende tegevusi.

1. Tutvu tekstiga.

1. Leia, kuidas on märgitud:

- tegelaste ütlused?
- autori selgitused ehk remargid?

2. Kirjuta tegelased.

1.
2.
3.
4.

3. Kirjuta esimese pildi tegevuskohad.

.....
.....

4. Loe,

- mida tegi tädi Sofie enne röövlitega kohtumist?
- mida röövlid tegid sel ajal, kui tädi üles ärkas?

2. Jaota esimene pilt kahte ossa. Loe osalistega.

1. Tädi Sofie tutvub Kasper, Jesperi ja Jonataniga.
2. Tädi Sofie uurib, miks ta on röövlite majas.

3. Arutle. Põhjenda teksti abil.

1. Mida lootsid röövlid perenaist majja tuues?
2. Kuidas röövlid oma tahtmisi põhjendasid?
3. Mida tädi Sofie röövlite kodus tähele pani?
4. Mis ootused olid tädi Sofiel meeste suhtes?
5. Miks tädi Sofie käitumine ei meeldinud röövlitele?

4. Täienda lauseid.

1. Röövlid soovisid, et tädi Sofie

- tube,
- süüa,
- peseks nõusid,
-

2. Tädi Sofie märkas, et Kasper, Jesper ja Jonatan

-
-
-
- teevad, mida ise heaks arvavad.

5. Õpi esimest pilti ilmekalt esitama.

2. PILT

Preili Sofie käib majas ringi ja vaatab ümberringi valitsevat tohuvabohu.*

Sofie: Siin näeb välja nagu sealaudas.

Jesper: Sealaut on maja teises otsas.

Sofie: Kui palju seal sigu on?

Jonatan: Meil on ainult üks siga.

Sofie: Üks seal — kolm siin — teeb kokku neli!

Kasper (*vaatab teistele küsivalt otsa*): Mida ta selle all mõtleb?

Jesper (*sosinal*): Ta mõtleb selle all meid.

Jonatan (*sosinal*): Ma ju ütlesin, et ta on hirmus kuri.

Kasper (*julgelt Sofiele*): Siin otsustame meie!

Jesper ja Jonatan: Meie jah!

Sofie (*imestab, vaatab röövlitele otsa*): Sina, kelle nimi oli Jesper — tule siia!

Jesper on segaduses, astub siiski lähemale.

Sofie: Näed sa kogu seda rämpsust, mis siin vedeleb?

Jesper: Mina näen, mida ma tahan.

Sofie: See on hea. Nüüd koristad sa kokku need riided ja kõik muu, mis siin ümberringi vedeleb. Kasperil asjad paned sa sinna (*näitab käega*). Jonatani asjad sinna (*osutab käega*). Ja oma riided paned sa siia (*osutab käega*).

Jesper: Ma ei oska koristada.

Sofie: Siis õpid.

Jesper: Mispärast ei võiks hoopis Jonatan koristama hakata?

Sofie: Sellepärast, et tema hakkab midagi muud tegema.

Jonatan katsub vaikselt tagauksest välja hiilida. Sofie märkab seda.

Sofie: Jonatan – tule siia!

Jonatan: Ma pean ainult korraks välja minema.

Sofie: Sa jääd siia! Sina korjad tassid, taldrikud, noad ja lusikad kokku. Ja pesed need ära!

Jonatan: Mispärast ei võiks seda hoopis Kasper teha?

Sofie: Sellepärast, et Kasper saab teise töö.

Kasper (*vihaselt*): Mina ei tee muud kui seda, mida ise tahan!

Sofie: Teed küll! Sa lõhud puid – teed tule pliidi alla – ja keedad vett, et Jonatan saaks nõud ära pesta.

Kasper: Ega tal selleks ometi sooja vett pole tarvis!

Sofie: On küll. Ja keedad veel vett juurde, sest seda on vaja ka muuks otstarbeks.

6. Vasta teksti abil küsimustele.

1. Kuidas tädi Sofie kirjeldas

- majas valitsevat segadust?
- räpaseid mehi?

2. Mis ülesanded andis tädi Sofie

- Jesperile?
- Jonatanile?
- Kasperile?

3. Kuidas väljendasid mehed vastumeelsust

- töö suhtes?
- tädi korralduste suhtes?

7. Arutle.

1. Mis plaan võis olla tädi Sofiel?
2. Kuidas tädi oma plaani ellu viima hakkas?
3. Kuidas mehed tädi Sofie kamandamisse suhtusid? Põhjenda teksti abil.
4. Milleks lasi Sofie Kasperil vett soojendada?

8. Kirjuta meeste tööülesanded.

1. Jesper
2. Kasper
3. Jonatan
4. Tädi Sofie kõndis ringi, kontrollis kõikide tööd, riidles ja kamandas.

9. Loe teist pilti osalistega. Harjuta ilmekat lugemist.

3. PILT

Kasper, Jesper ja Jonatan ei julgenudki muud teha kui tädi Sofie käske täita. Sest muidu poleks tädi neile ka süüa andnud. Nad valasid pesukaussi vett ja istusid pingile, et asuda jalgu pesema. Siis hakkasid nad oma jalatseid ja sukki jalast ära võtma.

Jesper: See on kõige rumalam, mis me iialgi röövinud oleme!

Jonatan: Ma ju ütlesin. Ma ju ütlesin, et ta on hirmus kuri.

Jesper: Kasper tuli selle mõtte peale, et meil peaks majas naisterahvas olema.

Kasper: Jah, aga Jonatan tuli selle mõtte peale, et peaksime mõne neist röövima.

Jonatan (nutuselt): Mina polnud see, kes tädi Sofie peale tuli.

Jesper: See oli Kasper.

Kasper: Olgu peale! (pistab ühe jala veekaussi)

Jonatan (ohkab): Ma sooviksin, et me jälle üksi jääksime.

Jesper: Mina samuti. Meil oli palju parem elu, kui teda siin ei olnud.

Kasper: Kuulge! Võib-olla paluksime, et ta oleks nii hea ja läheks koju tagasi!

Jesper: Seda võiks teha küll.

Jonatan: Siis peab üks teie hulgast seda tegema, sest mina ei julge.

Kasper: Mina ajan selle asja joonde.

Kasper paneb sukad ja saapad jalga ja läheb kööki.

Sofie seisab pliidi juures ja teeb süüa.

Sofie: Tahad sa vett juurde?

Kasper (ehmunult): Ei-ei-ei! Seda mitte. Ma — ma — ma tahtsin — midagi öelda.

Sofie (kuulab põnevusega): Ah nii?

Kasper: Kallis preili tädi Sofie! Kas te oleksite nii hea ja läheksite koju tagasi?

Sofie: Ei! Kui ma juba kord siin olen, siis tahan ma siia jääda.

Kasper (vaatab põrandale): Ah sedasi: te — te ei mõtle seda ometi tõsiselt?

Sofie: Mõtlen küll.

Jesper ja Jonatan (eemalt): Oh meid vaesekesi!

Kasper läheb oma kohale tagasi. Sofie jätkab toimetusi.

Thorbjørn Egner „Kardemoni linna rahvas ja röövlid,” Tallinn, 1996

10. Vasta küsimustele. Märgi, kas leidsid vastuse tegelaste kõnest (T) või remargist (R).

1. Miks tuli röövlitel teha seda, mida tädi Sofie käskis? ☐
2. Mis tegevuse juures väljendasid mehed arvamust, et tädi Sofie on nende ilusa elu ära rikkunud? ☐
3. Milles Jesper Kasperit süüdistas? ☐
4. Mida pidas Kasper Jonatani süüks? ☐
5. Mis ühisele otsusele mehed lõpuks jõudsid? ☐
6. Milleks läks Kasper tädi Sofie juurde? ☐
7. Mida tädi Sofie tegi, kui Kasper tal majast lahkuda palus? ☐
8. Kuidas Kasper tähtsat otsust tädile edasi ütles? ☐
Mis oli mehe kõnes muutunud võrreldes esimese pildiga?
9. Kuidas tädi Sofie meeste ettepanekusse suhtus? ☐

11. Loe kolmandat pilti osalistega. Harjuta ilmekat lugemist.

12. Iseloomusta tegelasi nende käitumise põhjal. Too näiteid teksti põhjal.

vanem, julge, vaikne, ilus, hea isuga, räpane, kuri, range, sõnakuulmatu, viisakas, nõudlik, kaval, nutikas

KASPER

JESPER

JONATAN

TEGEVUSED:

.....

PUHTUS:

.....

KORD:

.....

VIISAKUS:

SOOVID:

TEGEVUSED:

.....

PUHTUS JA KORD:

.....

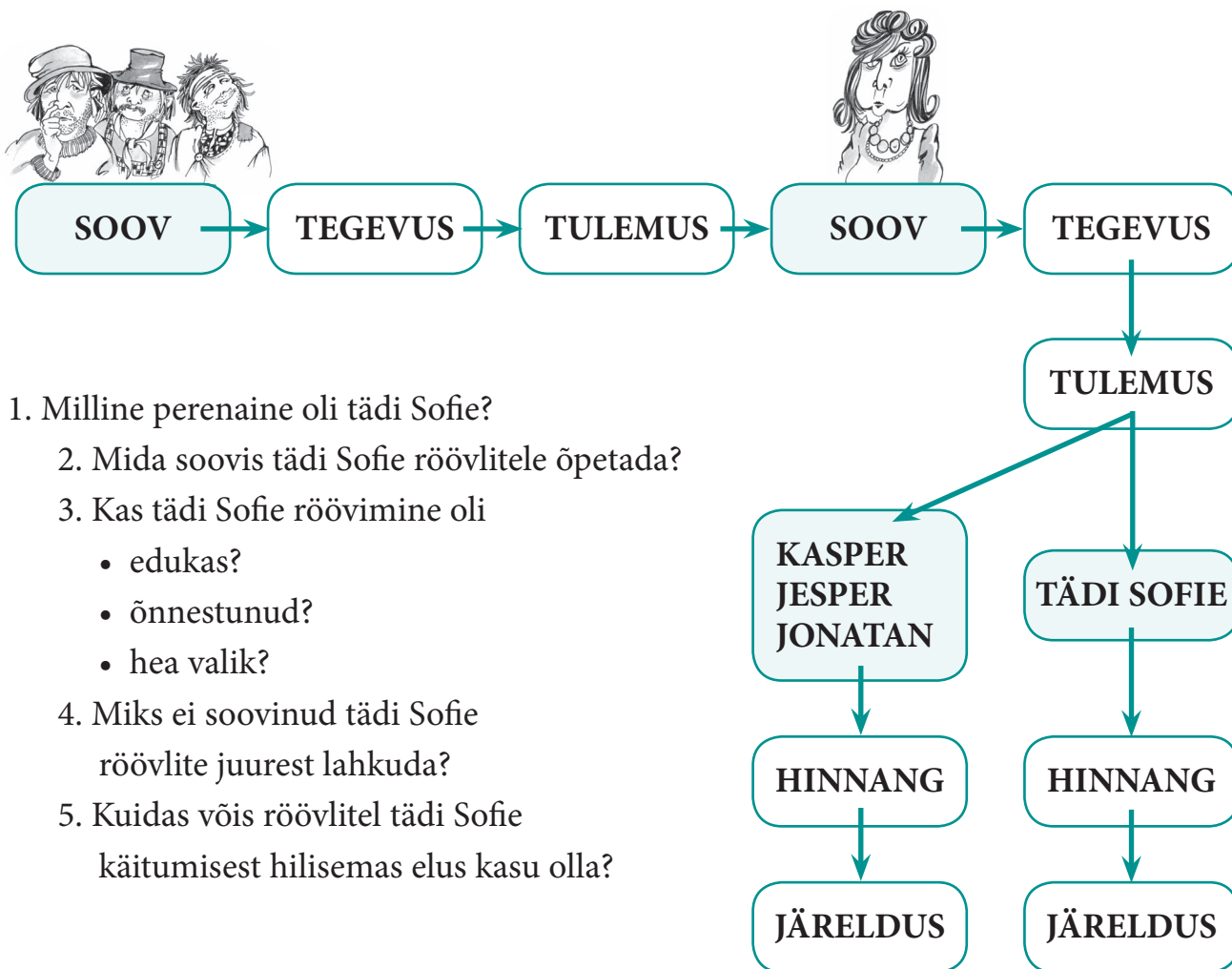
SOOV:

.....

SOFIE

13. Arutle ja põhjenda.

1. Milline perenaine oli tädi Sofie?
2. Mida soovis tädi Sofie röövlitele õpetada?
3. Kas tädi Sofie röövimine oli
 - edukas?
 - õnnestunud?
 - hea valik?
4. Miks ei soovinud tädi Sofie röövlite juurest lahkuda?
5. Kuidas võis röövlitel tädi Sofie käitumisest hilisemas elus kasu olla?

14. Räägi kolmest mehest, kes röövisid endale perenaise.

15. Jutusta või kirjuta lühijutt.

Kardemoni linnas elasid kolm röövlit – Kasper, Jesper ja Jonatan.

.....

.....

.....

.....

.....

Tädi Sofie ei mõelnudki röövlite majast lahkuda. Ta lootis kasvatada röövlitest viisakad ja töökad inimesed.

10. JÕULUD ON HEADE TEGUDE AEG

ARTUR OJA

artur@noorteleht.ee

Käes on aasta kõige ilusam – jõulude ootamise – aeg. See on aeg headeks mõteteks ja tegudeks. Heategu ei pea olema suur, see võib olla ka väike. Aga heategu teeb meid kõiki paremaks. Mõned vajavad tuge natuke rohkem kui teised. Mitte igapähele meist pole antud õnne omada vanemaid ja kodu, olla terve ja edukas. Toetama peaks ennekõike neid, kes ei suuda ise enda eest seista – lapsi ja loomi, aga ka puuetega inimesi. Abi ja toetust vajavad ka väikesed sissetulekuga pered, töötud ja kodutud.

Rainer (17) saadab päevi mööda uues ratas-
toolis. Selle saamisele olid kaasa aidanud
paljud kodukandi kooliõpilased. Noormehe
suurim unistus on taas kõndima hakata. Arstid
on andnud lootust, et noormees võib kunagi
veel jalule tõusta. Rainer hakkas pärast 9. klassi
lõpetamist õppima kutsekoolis. Ta loodab seal
oma õpinguid ka jätkata. Rainer on näidanud,
et tal on tugev tahe jõud. Ta tahab kindlasti
edaspidises elus iseseisvalt hakkama saada.

Mootorrattaga õnnetusse sattunud noormees loodab uuesti kõndima saada

Raineri endise kooli 8. klassi õpilased pakkusid välja mõtte loobuda loosipakkide tegemisest ja selleks mõeldud rahaga teha midagi mõistlikku. Näiteks annetada see raha kellelegi, et jõuluõhtul heameelt teha.

„Olen oma õpilastega rääkinud heategudest, teiste inimeste muredest, hoolimisest ja aitamisest,” räägib 8. klassi juhataja. Klassijuhataja pöördus valla sotsiaaltöötaja poole ja rääkis laste plaanidest. Sotsiaaltöötaja leidis, et abi saaja võiks olla Rainer. „Rääkisin sellest oma klassi õpilastele ja nad olid sellega kohe nõus. 8. klassi õpilaste annetusplaanidega liitusid veel ka 7. ja 9. klassi lapsed,” räägib klassijuhataja.

Õpilaste jõulukingituste raha läks annetuseks

„Väga lahe tegu,“ ütleb Rainer tänusõnad oma endise kooli õpilastele. „Nad aitasid mind uue abivahendi saamisel ja loobusid selle nimel oma jõulukinkidest. Kui ise koolis käisin, siis küll keegi sellise asja peale ei tulnud,“ lisab noormees. Uue mugavama ratastooli sai Rainer kätte jõulude paiku. Milline tore jõulukingitus! See ratastool on nüüd päriselt tema oma. Abivahend maksis ligi 3000 eurot, suure osa sellest tasus riik. Raineri perel tuli tasuda 300 eurot, enamus sellest rahast oli õpilaste annetus.

Mis on sinu jaoks heategu?

Helis (7. klassi õpilane): „Heategu on üks mõnus tegu, saab kedagi aidata. Pärast seda tekib hea ning soe tunne. Mina saatsin mobiiliga sõnumi, mille raha läks koerte varjupaigale. Me emaga oleme viinud lastekodu-lastele riideid, mida meil enam vaja ei lähe. Meil ei olnud neist rõivastest üldse kahju. Mul oli väga hea tunne, sest saime kedagi aidata. See ongi heateo juures kõige olulisem.“

Tanel (4. klass): „Heategu võib olla ka mõnekümnes sendis. Kui leian need oma taskupõhjast, siis poetan kuskil poes korjanduskarpi. Mõni laps kuskil lastekodus või haiglas saab selle väikese annetuse eest kasvõi magusa kommikese. Heategu on isegi see, kui ma aitan klassikaaslasel mõnest keerulisest ülesandest paremini aru saada. Kui ma aitan kellelgi mingeid raskeid asju kanda, võib olla samuti heategu.“

Katrina (5. klass): „Mina kaitsen vene rahvusest tüdrukut, kui teised teda solvavad või ei taha temaga mängida. Ma olen lohutanud nii oma sõpru kui ka endast väiksemaid. Oma pisikest õde õpetan ja lohutan, kui ta haiget saab. Mulle ei meeldi üldse kakelda, sest siis saab ise haiget ja teised ka.“

Saamuel (6. klass): „Meie trepikojas elab üks tore ja abivalmis vanaproua. Kunagi käisime me koos temaga poes ning korjasime pargist lilli vaasi. Ta õmbles minu teksapüksid õigesse pikkusesse. Viimasel ajal pole tema tervis enam väga hea. Memmekese jalad on haiged ja ta käib harva õues. Iga kord, kui ma poodi lähen, küsin naabriproua käest vajalike ostude nimekirja. Siis toon talle poest soovitud

kraami. Samuti viin ma ta prügiämbri välja. Kõige suuremaks tänuks on mulle tema tänusõnad, mis teevad tuju rõõmsaks.“

Ja üks lihtne soovitus – tehke jõulukuul üks heategu.

See on kingitus, mida ei unustata.

Kena ja kaunist jõuluaega!

Noorteleht, 03.12.2012

1. Vasta küsimustele. Märki, kas leidsid vastuse tekstist (T) või on tarvis lisateavet (L).

1. Mis õnnetus oli Raineriga juhtunud?	☐
2. Millal juhtus Raineriga õnnetus?	☐
3. Mis on Raineri edasised plaanid?	☐
4. Mis on Raineri suurim unistus?	☐
5. Mitmenda klassi õpilased tulid mõttele
jõulupakkide raha heategevuseks annetada?	☐
6. Kes toetasid 8. klassi laste plaani?	☐
7. Milleks kulutati laste korjatud raha?	☐
8. Kust said lapsed teavet Raineri kohta?	☐
9. Mida arvas Rainer talle tehtud heateost?	☐

2. Jooni, mis omadused on sinu arvates ratastooli puhul kõige olulisemad.

mugav

puhas

suur

ilus

läikiv

sobiv

kiire

odav

uus

kerge

3. Arutle.

1. Kas tunned kedagi, kes kasutab ratastooli?
2. Mis põhjusel võib inimene sattuda ratastooli?
3. Mis mured võivad olla ratastoolis inimesel, kui ta
 - käib koolis?
 - soovib poodi minna?
 - tahab reisida?
 -
4. Kuidas sul on võimalik ratastoolis inimest aidata?
5. Kui sul oleks võimalik, mida sa siis ratastoolis liikujate jaoks teeksid
 - oma koolis?
 - oma kodukülas või -linnas?
 -

4. Tee kokkuvõtte ajakirjaniku poolt läbiviidud küsitlusest. Täienda lauseid.

1. Lapsed vastasid ajakirjaniku küsimusele „Mis on sinu
.....?“
2. Ajakirjanikule vastas (*mitu?*) õpilast: poissi ja tüdrukut.
3. 7. klassi õpilane annetas raha varjupaiga
heaks ja viis lastekodulastele
4. Saamuel abistab, käib tema eest poes ja
5. Taneli arvates on heategu, kui ta paneb korjanduskarpi,
aitab ja
6. 5. klassi tütarlaps kaitseb
ja lohutab nii oma väikest õde kui ka
7. Ajakirjanik soovitab teha jõulukuul, see on
....., mida ei unustata.

5. Arutle. Leia küsimustele vastus tekstist või tuleta ise.

1. Kellele on ajakirjaniku arvates vaja abi ja toetust?
2. Kellele oleks sinu arvates abi ja toetust tarvis?
3. Kuidas saad aidata, kui näed, et
 - kedagi solvati?
 - keegi kukkus ja sai haiget?
 - klassikaaslasel on raha kadunud?
 - sõber jäi haigeks ja ei saa kooli tulla?
 - naabritädi ei jaksa küttepuid tuppa tuua?
 -?
 -?

6. Meenuta ja lõpeta laused.

Lugemispala „Jõulud on heade tegude aeg” on

Artikli on Noortelehele kirjutanud ajakirjanik

Sellel ajalehe artiklil on kaks osa:

1) lugu Rainerist, kes

2) küsitlus, kust selgub, mis on laste jaoks

Ajakirjaniku eesmärk oli inimestele meelde tuletada, et

.....

11. JÕULULAULE

1. JÕULUKELL

Jay Livingston / Ray Evans

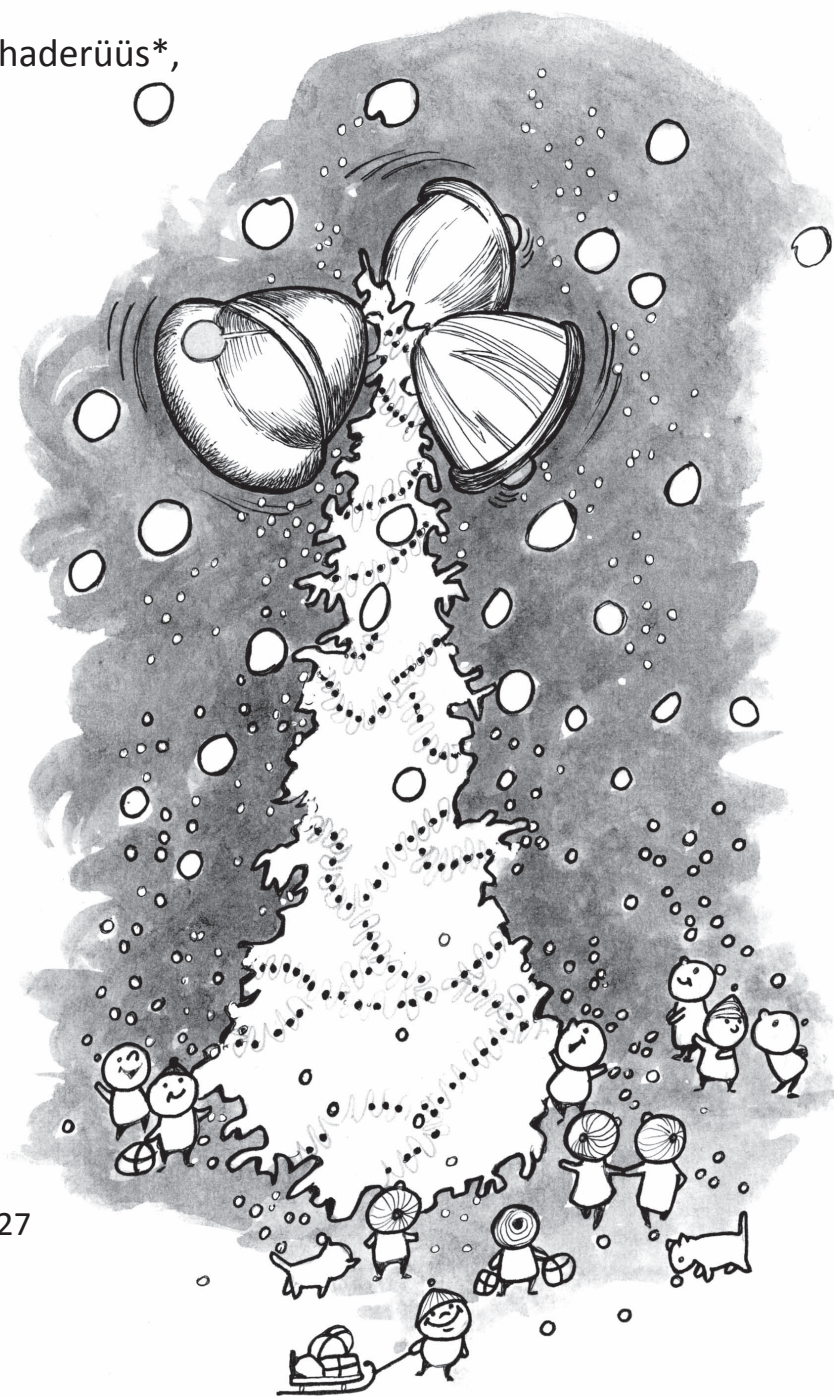
Eestikeelne tekst Vello Salumets

1 Iga maja, iga kodu - kõik on pühaderüüs*,
jõuluhõngu* on õhuski tunda.

Palju lapsi minust möödub,
kõigil naer särab näol,
igal nurgal on kaikumas* nüüd:
Jõulukell, jõulukell,
pühad on saabumas linna,
kõigile teatab see,
peagi on käes jõulupäev!

2 Tulekumas, sajas värvis
särab väljakul kuusk,
kihab* kauplustes ostjate meri.
Eemal rivis ehtsad saanid*,
liigub jõulutaat seal,
iga nurga peal heledalt lööb:
Jõulukell, jõulukell,
pühad on saabumas linna,
kõigile teatab see,
peagi on käes jõulupäev!

„Toremaid talvelaule” Pegasus 2009, lk 27

2. JÕULUKELLAD

Antti Maasalo / Helmi Auvinen

Eestikeelne tekst Evert Mesiläinen

1 Tasa, tasa, jõulukellad kajavad’.

Üle terve ilmamaa*

kajab laul nüüd rõõmuga:

jõulud tulnud ju!

2 Tasa, tasa, jõulukellad kajavad.

Taevavõlvil sädeleb

tähekeste valgushelk.

Jõulud tulnud ju!

3 Tasa, tasa, jõulukellad kajavad.

Kuusk see särab küünaldes,

rõõm on kõigil südames.

Jõulud tulnud ju!

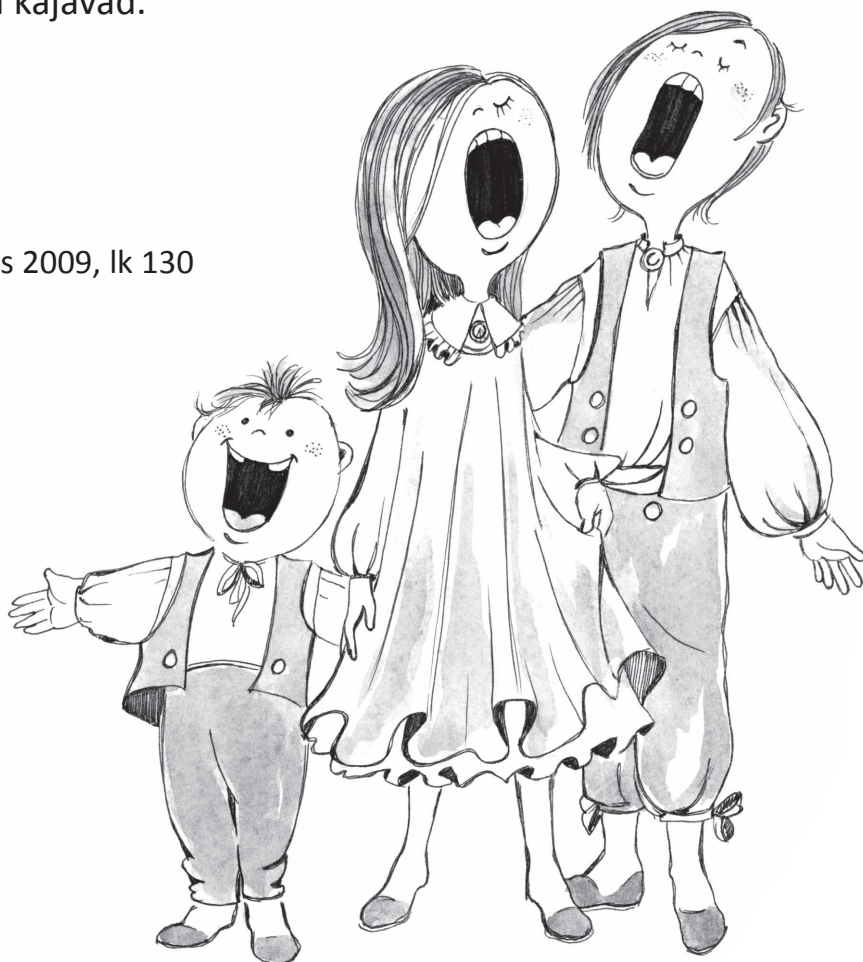
4 Tasa, tasa, jõulukellad kajavad.

Kõlab laste lauluhääl

rõõmurikkal helinal.

Jõulud tulnud ju!

„Toremaid talvelaule” Pegasus 2009, lk 130

James Lord Pierpont

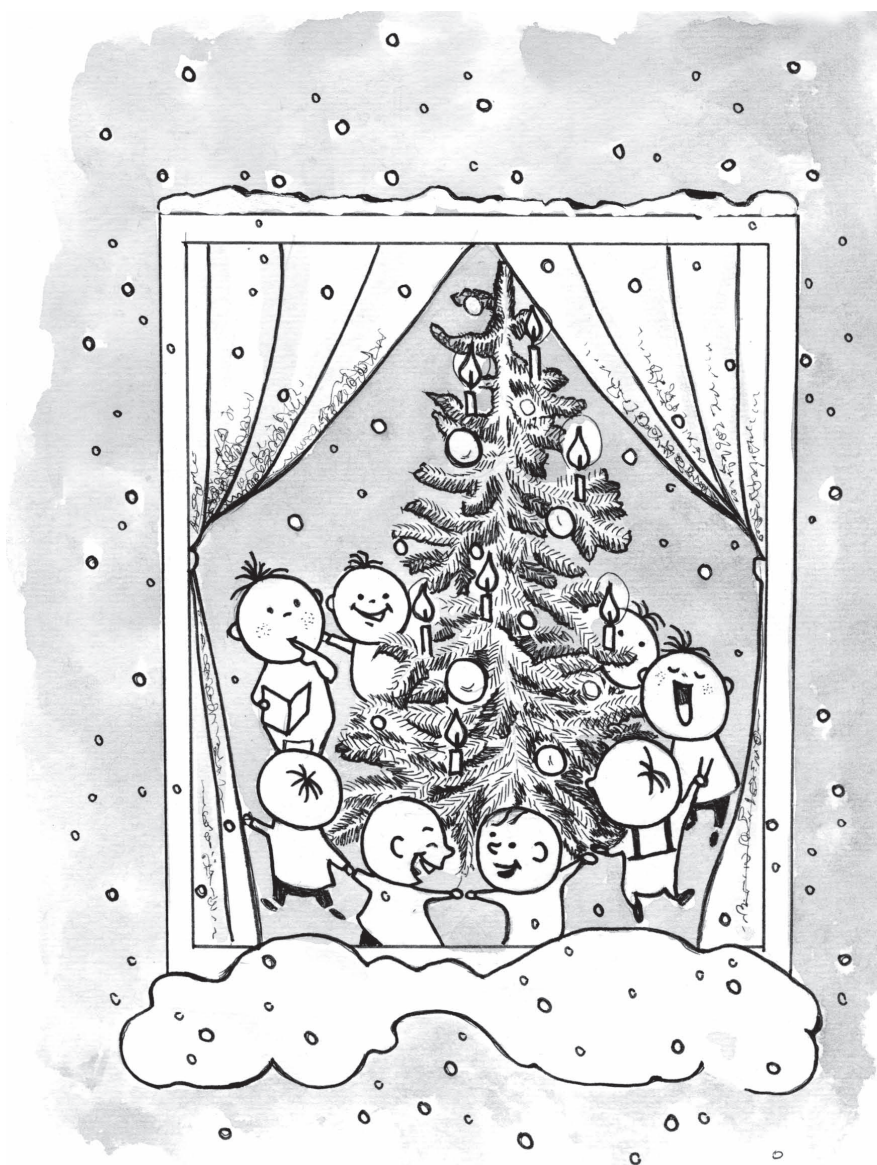
Eestikeelne tekst Heldur Karmo

1 Üle laia lageda,
lumivalge, uinund* maa
sõidab linna jõulumees
kristales* täheöös.
Kaugelt, kaugelt põhjamaalt
täna ruttab siia ta,
põhjapõdral kaelas kuljused*,
on iidse* saani ees.

2 Aisakell, aisakell,
kella kaugel hüüd.
Härmast valge jõulusaan
tuhatnelja tormab nüüd.
Aisakell, aisakell,
kingul, orus, mäel.
Aisakella helinal
meil on jõulud jälle käes.

3 Täna jõulukuuse all
laste pilgud säravad,
õhtutund on ukse ees,
kuhu jääb küll jõulumees?
Igas väikses käharpeas*
juba salmid ammu reas,
küllap tarvis läheb kohe neid,
kui kuulda kuljuseid.

4 Aisakell, aisakell,
kella kaugel hüüd.
Härmast valge jõulusaan
tuhatnelja tormab nüüd.
Aisakell, aisakell,
kingul, orus, mäel.
Aisakella helinal
meil on jõulud jälle käes.

„Toremaid talvelaule” Pegasus 2009, lk 159

4. TILISEB, TILISEB AISAKELL

Julius Oro

1 Tiliseb, tiliseb aisakell,
lumi hell, lumi hell,
Tiliseb, tiliseb aisakell,
kiirgab* mets ja hiilgab* maa.

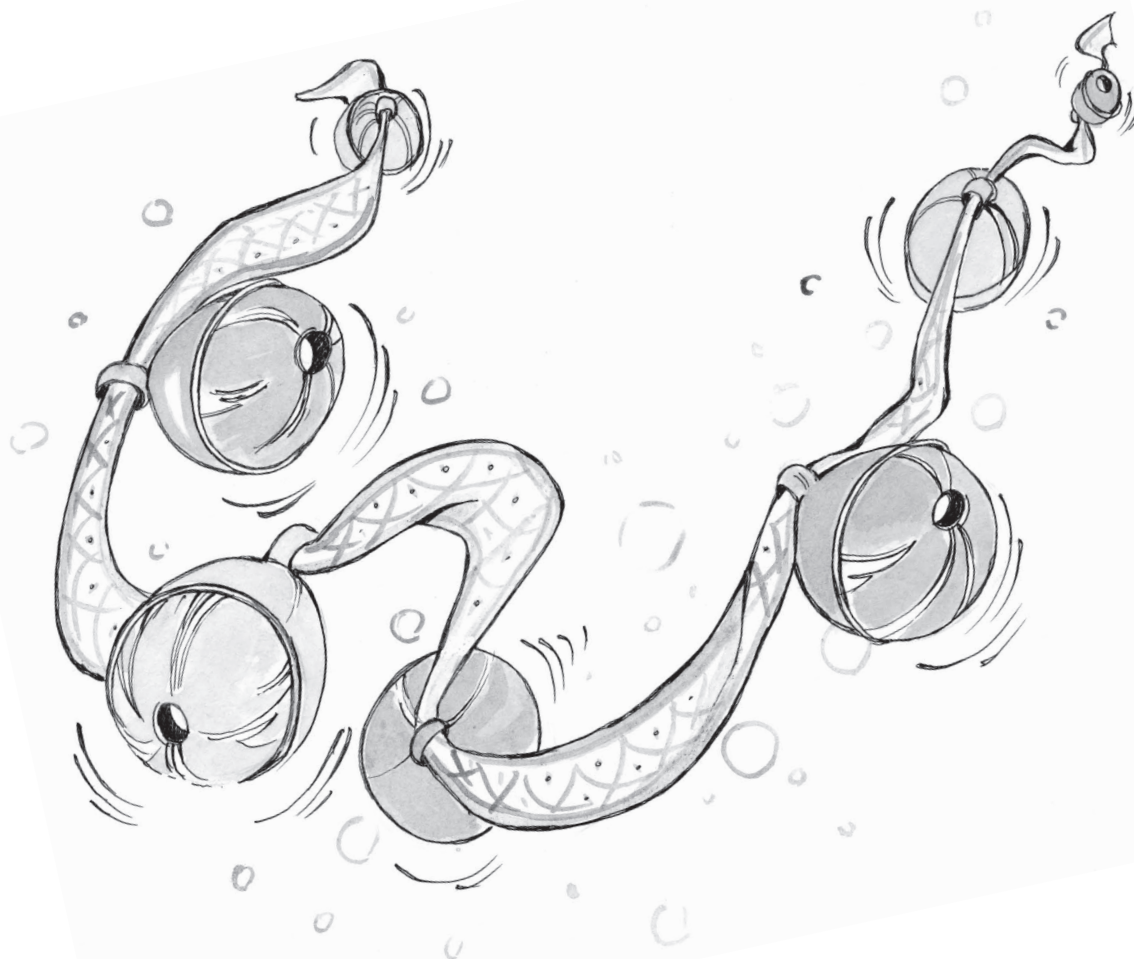
2 Mööduvad saanid, reed,
piki teed, talvist teed,
üle soo ja karjamaa,
üle heinamaa.

3 Tiliseb, tiliseb aisakell,
lumi hell, lumi hell,
Tiliseb, tiliseb aisakell,
kiirgab mets ja hiilgab maa.

4 Helgivad tuled eel,
talveteel, külateel;
rõõmsad pühad igal pool,
üle kogu maa.

5 Tiliseb, tiliseb aisakell,
lumi hell, lumi hell,
Tiliseb, tiliseb aisakell,
kiirgab mets ja hiilgab maa.

„Toremaid talvelaule” Pegasus 2009, lk 133

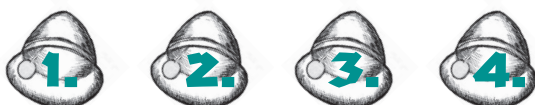

1. Loe ja leia, mis luuletustes on kirjeldatud:

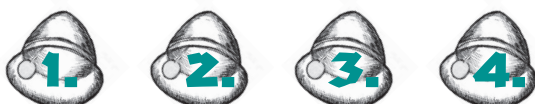
1. pühadeootust

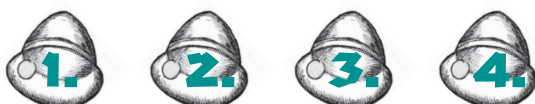
2. jõulukuuske

3. jõulukellasid

4. jõuluvana.

5. laste jõuluootust.

Värvi vastav kelluke.

2. Väljenda sama mõtet teisiti.

1. Iga maja, iga kodu – kõik on pühaderüüs.

Meie kodud, koolimajad ja poed on jõuludeks kaunistatud.

2. Jõuluhõngu on õhuski tunda.

3. Kihab kauplustes ostjate meri.

4. Taevavõlvil sädeleb tähekesse valgushelk.

5. Kõlab laste lauluhääl rõõmurikkal helinal.

6. Igas väikses käharpeas juba salmid ammu reas.

7. Üle laia lageda, lumivalge, uinund maa sõidab linna jõulumees.

3. Vasta küsimustele. Märki kellukese sisse luuletuse number.

1. Mis luuletused on sulle juba varasemalt tuttavad?

2. Mis luuletusi oled kuulnud lauluna?

3. Mis jõululaulu sina oskad laulda?

4. Mitmenda luuletuse valid päheõppimiseks?

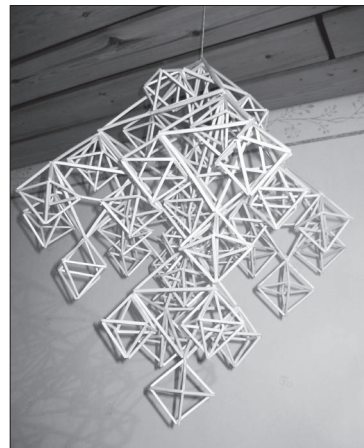

4. Õpi valitud luuletust ilmekalt esitama.

1. Õpi luuletust ladusalt lugema.
2. Loe luuletus salmide kaupa.
3. Märki õpetaja abiga
 - rõhutatavad sõnad,
 - pausid,
 - hääle tõus (↑) ja langus (↓).
4. Õpi luuletus pähe ja esita see ilmekalt.
5. Hinda kaaslaste esitust.

12. KUIDAS EESTIMAAL VANASTI UUT AASTAT VASTU VÕETI

1 Talvised pühad algasid juba **toomapäeval 21. detsembril**. See oli jõlueelse suurpuhastuse päev. Algasid ettevalmistused jõulupühadeks. Perenaine valmistas jõulutoite, küpsetas valmis jõululeiva – jõluorika – ja tegi sülti ning verivorste. Peremees pani käima jõuluõlle. Toad pühiti puhtaks ja toodi **näärid*** tuppa. Näärid olid õled, mis laotati põrandale. Seal siis vanemad inimesed pikutasid, vestsid* juttu ja laulsid. Noored mängisid ja lõbutsesid õlgedes. Väga vanal ajal ei olnud kombeks jõulukuuske tuppa tuua. Kaunistuseks riputati lakke õlgedest **jõulukroon**.

2 Jõululaupäeva – 24. detsembri õhtul rakendas* peremees hobuse saani ette. Talupere sõitis kirikusse. Sõideti aisakella* või kuljuste* helinal. Pärast kirikuskäiku istus perekond pidulauda ja sõi jõulutoite. Sel õhtul tuli süüa koguni seitse või üheksa korda. Toit pidi jääma lauale kogu ööks. **Jõulude esimesel pühal** – 25. detsembril käidi jõulukirikus ja veedeti kodus aega. Külla võis minna alles **teisel jõulupühal** – 26. detsembril.

3 Vanasti ei olnud jõuluvana ega kingijagamise kommet. Uusaasta hommikul käisid talust tallu **näärisokud**. Näärisokuks olid tavaliselt noormehed ja külapoisid. Soku kereks oli look*, mille ühte otsa kinnitati puust või papist tehtud sokupea. Looga teises otsas oli sabaks saunaviht. Mees võttis looga jalgade vahele nii, et harud

olid ülespoole. Siis visati pahupidi kasukas üle mehe ja sokk võis teele minna. Näärisokud tulid suure müdina, mökitamise ja naljaga tuppa ja hüüdsid: “Head uut aastat!” Sokud pusklesid omavahel ja püüdsid tütarlapsi poksida.

4 Aastavahetuse ajal sooviti ka tulevasi sündmusi ette aimata. Kõige tuntum **ennustamine** oli sulatinaga õnnevalamine. See komme on meil tänapäevalgi levinud. Tütarlapsi huvitas see, kes neist uuel aastal mehele saab. Selle selgitamiseks pani iga tüdruk põrandale peotäie teri ja siis toodi kukk tuppa. Kelle hunnikust kukk kõigepealt teri nokkis, sellel olid peagi pulmad ees. Jõuluaja ilmavaatluste põhjal ennustati ette ka uue aasta viljasaaki ja kariloomade kasvu.

Pühadeaeg lõppes **kolmekuninga-päeval** – 6. jaanuaril. Siis söödi viimased piduroad ja asuti talviste tööde juurde.

1. Esita kaaslastele vastamiseks küsimusi. Vasta teksti põhjal.

MIS? KUS? MIDA? MILLAL? MILLEGA?

2. Loe pala lõikude kaupa. Vali sobiv pealkiri.

- ☐ Ennustamine aastavahetusel.
- ☐ Jõulupühad taluperes.
- ☐ Näärisokud.
- ☐ Ettevalmistused jõuludeks.

3. Märkista õige lauselõpp ristiga.

1. Jõululaupäev on

- ☐ 23. detsembril
- ☐ 24. detsembril
- ☐ 25. detsembril

2. Jõuluaeg lõppes

- ☐ 1. jaanuaril
- ☐ 31. detsembril
- ☐ 6. jaanuaril

3. Vanasti toodi jõuludeks tuppa

- ☐ jõulupuu
- ☐ jõuluheinad
- ☐ nääriõled

4. Jõulukaunistuseks oli

- ☐ aisakellad
- ☐ jõulukroon
- ☐ õnnetina

4. Millal on need tähtpäevad? Ühenda kuupäevaga.

Toomapäev	31. detsember
Esimene jõulupüha	1. jaanuar
Vana-aasta õhtu	21. detsember
Uue aasta algus	26. detsember
Kolmekuningapäev	25. detsember
Teine jõulupüha	6. jaanuar

5. Täienda tabelit teksti abil. Lisa tabelisse tänapäevaseid kombeid ja sündmusi.

	Vanasti	Tänapäeval
Jõuluaja kestvus	21. detsember kuni 6. jaanuar	
Ettevalmistused	Suurpuhastus	
Ruumi kaunistamine		
Toidud		

Kinkide jagamine	Ei olnud kombeks, nalja tegi näärisokk	
Ennustamine		
Muud kombed ja uskumused	Toodi õled tuppa. Käidi kirikus.	

6. Räägi või kirjuta, kuidas tähistatakse jõule sinu koolis.

Jõulud koolis

Meie koolis algab jõuluaeg juba

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Lõpulause mõtle ise või vali:

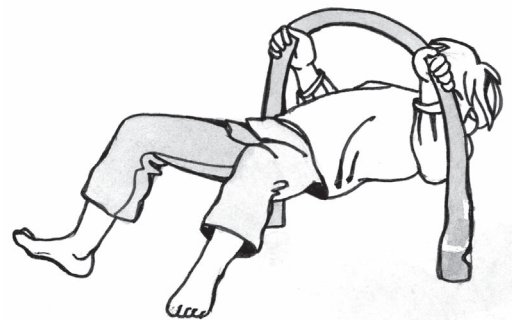
- Veerandi viimasel päeval saame tunnistuse ja jõuluvaheaeg võib alata.
- Minu jõulupühad jätkuvad kodus, kuhu on oodata ka jõuluvana.
- Pärast jõulupidu algab pikk koolivaheaeg, mida väga ootan.

13. EESTI RAHVAMÄNGE

Jõulude ja aastavahetuse ajal oli inimestel piisavalt palju vaba aega. Noored mürasid ja mängisid rehetoa põrandale laotatud õlgedel.

1. TEOMEHE EKSAM

Look asetatakse otstele püsti. Mängijal tuleb looga alt läbi pugeda. Ta ei tohi istmikuga maad puudutada ega looka maha lasta. Harjutust on kergem täita, kui käed toetavad looka altpoolt. Ronida tuleb jalad ees.

2. KINGSEPA MÄNG

Õlgedest kimp seotakse ühest otsast kokku. See nuustik ehk „kingsepp” seatakse põrandale püsti seisma. Üks mängija seisab „kingsepa” lähedal ja on tema kaitsja. Teine mängija tuleb teiba või harjavarre seljas ratsutades kingsepa juurde ja küsib:

„Tere, teistre pere! Kas kingsepp kodus?”

„Jah, on.”

„Mis ta teeb?”

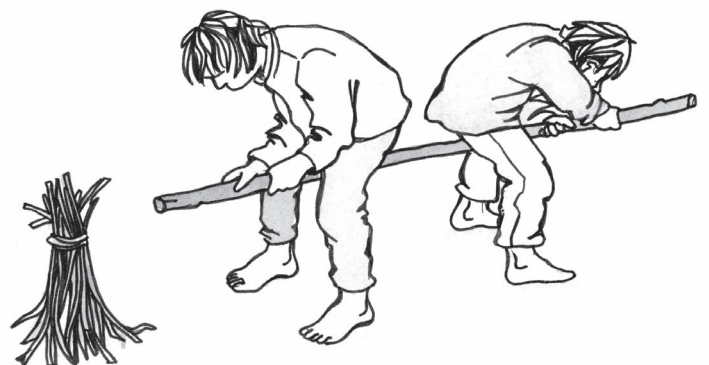
„Naabritele kingi.”

„Kas mulle ka teeb?”

„Ei tee.”

„Siis pistan tal silma peast.”

„Pista kui saad!”

Kingsepa kaitsja võtab teiba teise otsa jalgade vahele. Mängijad on harkis jalgadega teiba peal kummargil ja hoiavad kahe käega teibast kinni. Mängijatel on seljad vastastikku. Küsija üritab teiba otsaga „kingseppa” ümber lükata. Kaitsja püüab teiba otsa kõrvale juhtida, et küsija ei saaks kingseppa tabada.

3. KOLMNURKNE MÜTS

Mängijad istuvad ringis ja laulavad järgmist salmi:

*Mu mütsil on kolm nurka,
kolmnurkne on mu müts.
Kui poleks tal kolm nurka,
siis poleks ta mu müts.*

Esimesel korral lauldakse salm täielikult sõnadega. Salmi igal järgmisel kordamisel asendatakse üks sõna tegevusega ja seda sõna ei laulda. Näiteks teisel korral tuleb sõna „**mu**” juures vaikida ja näidata sõrmega endale. Kolmandal kordamisel vaikitakse nii sõna „**mu**” kui ka sõna „**müts**” juures. Sõna „**müts**” asemel näidatakse sõrmega enda pealaele. Järgmisel kordamisel jäetakse laulmata sõna „**kolm**” ja selle juures näidatakse kolme sõrme. Sõna „**nurka**” juures moodustavad vasaku ja parema käe esimesed sõrmed nurga. Sõnad „**on, tal, ta, siis, poleks**” lauldakse iga kord täiel häälel. Seega kujuneb laulmine kätega vehklemiseks. Kiire tempo juures on see üsna keerukas tegevus, mis tekitab segadust, nalja ja naeru.

4. PIME RÄTSEP

Üle toa riputatakse nöö, mille külge seotakse niitidel rippuvaid maiustusi. Ühel mängijal, „*pimedal rätsepal*”, seotakse silmad rätiga kinni ja talle antakse käärid. Nüüd keeratakse „*pimedat rätsepat*” kolm korda ringi, et ta õige suuna kaotaks. Seejärel peab ta minema rippuva nööri poole ja püüdma maiustusi niidi otsast maha lõigata. „*Pime rätsep*” võib järjest kolm korda lõigata. Kätega kobada ei ole lubatud. Mahalõigatud maiustused saab lõikaja endale.

A. Kalamees „Eesti rahvamänge”, 1973

1. Vasta küsimustele. Märki rea lõppu, kas leidsid vastuse tekstist (T) või tuletasid ise (M).

1. Millal toodi õled rehetoa põrandale?	☐
2. Mis mängud nõuavad osalejatelt jõudu ja osavust?	☐
3. Mis mängus tuleb olla hästi tähelepanelik ja kiire?	☐
4. Mitmes nendest mängudest on laulumäng?	☐
5. Mis nendest mängudest oli kõige „magusam”?	☐
6. Mis mängus võiks kõige rohkem nalja saada?	☐

2. Kirjuta mängu järjekorranumbri järele, mis vahendeid on mänguks vaja.

- **1.** hobuselook
- **2.**
- **3.**
- **4.**

3. Värvi täheke, mitmendas mängus

- osaleb korraga üks mängija, **1.** **2.** **3.** **4.**
- osaleb korraga kaks mängijat, **1.** **2.** **3.** **4.**
- saavad korraga osa võtta kõik soovijad, **1.** **2.** **3.** **4.**
- on vaja käteosavust, **1.** **2.** **3.** **4.**
- on vaja tasakaalu, **1.** **2.** **3.** **4.**
- tuleb kasutada oma häält, **1.** **2.** **3.** **4.**
- on nimetatud ametit või elukutset. **1.** **2.** **3.** **4.**

Mängi neid mängu klassiõhtul. Otsusta, mis sulle kõige enam meeldib.

MEENUTAME LOETUT

1. Mis tekste teisel veerandil lugesid? Märki tabelisse X.

Pealkiri	Muinas- jutt	Muistend	Raamatu- katkend	Luuletus	Jutustus	Artikkel ajalehes	Stsenaa- rium
1. Isa ja poeg							
2. Suur Tõll							
3. Kardemoni linna kolm röövliit – Kasper, Jesper ja Jonatan							
4. Vares ja Rebane							
5. Kõik ei lähe nii, nagu röövlid olid arvanud							
6. Jõulud on heade tegude aeg							
7. Konn ja Härg							
8. Vale							

2. Loe katkendid ja täida lüngad. Kirjuta loo pealkiri.

1

Isa jäi ja jõuetuks ega jaksanud päevad läbi tööd rügada. Teda vaevasid muremõtted. „Mida me küll tegema? Nii kasvab sellest looder ja päevavaras. Kui ta ennast kokku ei võta ja tööle ei hakka, siis jätan ta ilma.”

2

„Imlõpmata süüdistate te kõiges Alati, kui midagi on viltu, siis on lõvi,“ ütles Kasper. „Keegi ei taha, ja keegi ei Keegi ei taha teha, ja keegi ei teegi! Ma ütlen teile mida meil tarvis oleks: meil peaks majas olema!” ütles Kasper.

3

Täna jõulukuuse all pilgud säravad,
õhtutund on ees,
kuhu jääb küll?
Igas käharpeas
juba ammu reas,
küllap tarvis läheb kohe neid, kui kuulda

3. Sõnavararistsõna. Vajadusel kasuta sõnastikku.

1.	T								
2.	V								
3.	L								
4.	H								
5.	K								
6.	S								
7.	K								
8.	I								
9.	K								

1. Suss. 2. Jõumees, rammumees. 3. Hiiumaa vägilane. 4. Saba. 5. Kõlab. 6. Saaremaa kanglane. 7. Mõisaametnik, talumeeste sundija, järelvaataja ja karistaja mõisas. 8. Kirjatehnika vana aja koolis. 9. Usuõpetuse õpik.

Ülalt alla:!

NUPUTAMIST

1. KUIDAS LÕPEKÜLA MEHED PEREKONNANIMED SAID

1. Eestlase populaarsemad perenimed on puude nimetustest tuletatud.

Leia ruudustikust järgmised nimed:

KADAKAS, KUUSK, SAAR, TAMM, LEPP, KASK, PAJU, SARAPUU, SIREL MÄND, HAAB, PIHLAKAS, TOOMINGAS, PÄRN, VAHER

O	P	K	A	D	A	K	A	S
K	Ä	U	M	L	H	A	R	A
V	R	U	Ä	E	S	S	A	R
A	N	S	N	P	A	K	S	A
H	L	K	D	P	A	J	U	P
E	T	A	M	M	R	E	L	U
R	H	A	A	B	I	T	I	U
P	I	H	L	A	K	A	S	S
T	O	O	M	I	N	G	A	S

2. Kirjuta punktiirile tuntud eestlaste perekonnanimed.
Nuputamisel kasuta piltide abi.

Olümpiavõitja ERKI

Laulja TÕNIS

Lastekirjanik HELJO

President TOOMAS HENDRIK

Modell CARMEN

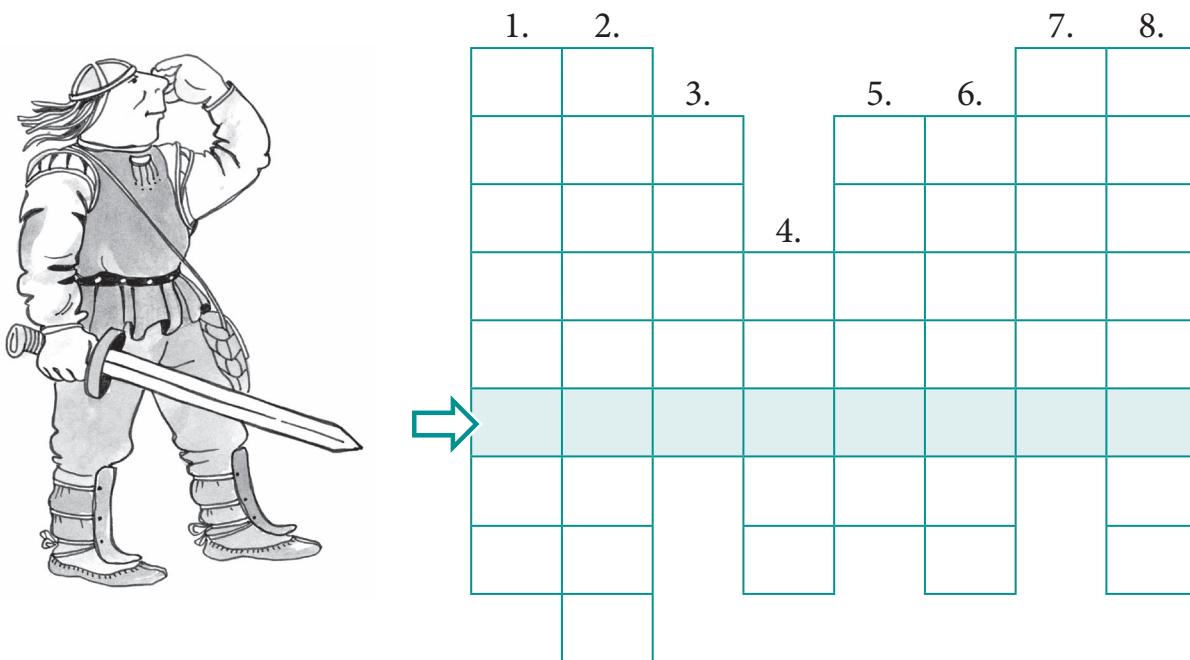
Endine president LENNART

Laulja ANNE

4. SUUR TÖLL

1. Lahenda ristsõna. Kasuta teksti abil.

1. Suure Tõllu kodukoht Saaremaal. 2. Kuri muinasjutuline olend.
3. Koht saaremaal, kuhu Tõll sauna ehitas. 4. SuureTõllu abikaasa.
5. Hiiumaa vägilane. 6. Saaremaa naabersaar. 7. Saar, kus Suur Tõll pähkleid korjas.
8. Vägamees ehk ...

Vasakult paremale: Suur Tõll oli vägilane.

2. Mis sõnades tuleb kasutada suurt algustähte? Märki need värviliselt.

5. KONN JA HÄRG

6. VARES JA REBANE

Lahenda salakiri. Mis valmi juurde need laused sobivad?

A B E H I J K L M N O R S T U Ä

1. ☒ ⬠ ☺ ☾ ⬠ ☾ ⬠ ○ ⬠ ☆ ☺ ⬠ ○ ○ ○ ○ ☾ ☼ ☐ ☾ ⬠ ☼

..... !

2. ☉ ⬠ ☐ ☐ ○ ☼ ⬠ ☺ ☺ ☼ ☼ ☺ ☾

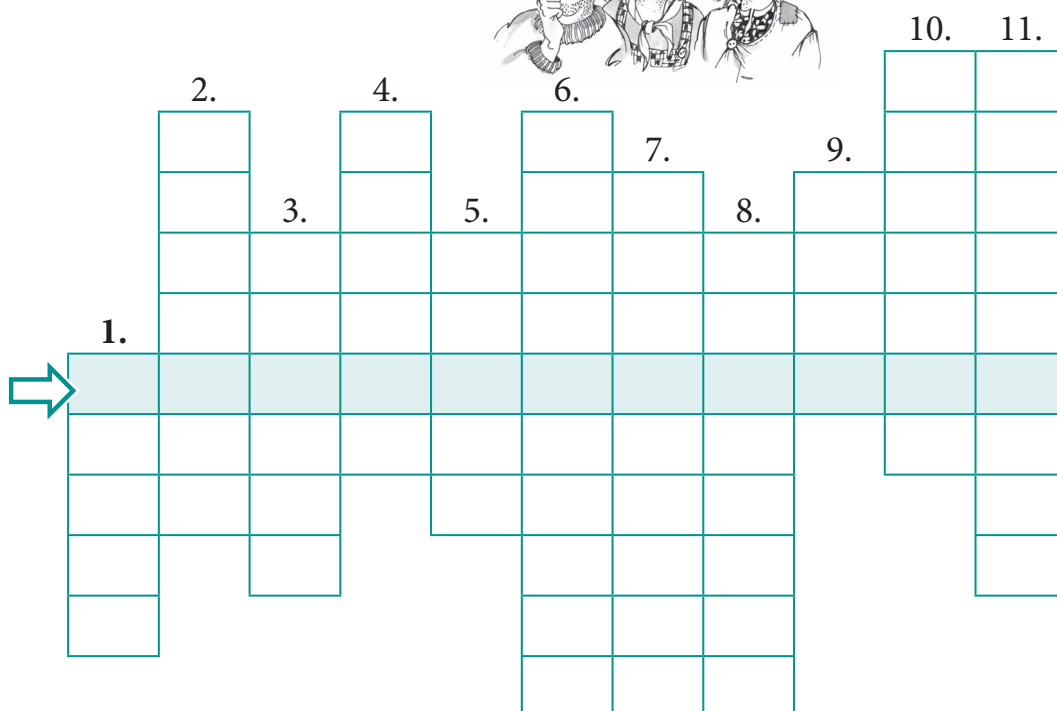
.....

☐ ☒ ⬠ ☆ ☺ ⬠ ☾ ☾ ⬠ ☾ ⬠ ○ ☉ ⬠

..... !

9. KÕIK EI LÄHE NII NAGU RÖÖVLID OLID ARVANUD

Lahenda ristsõna. Kasuta teksti abi.

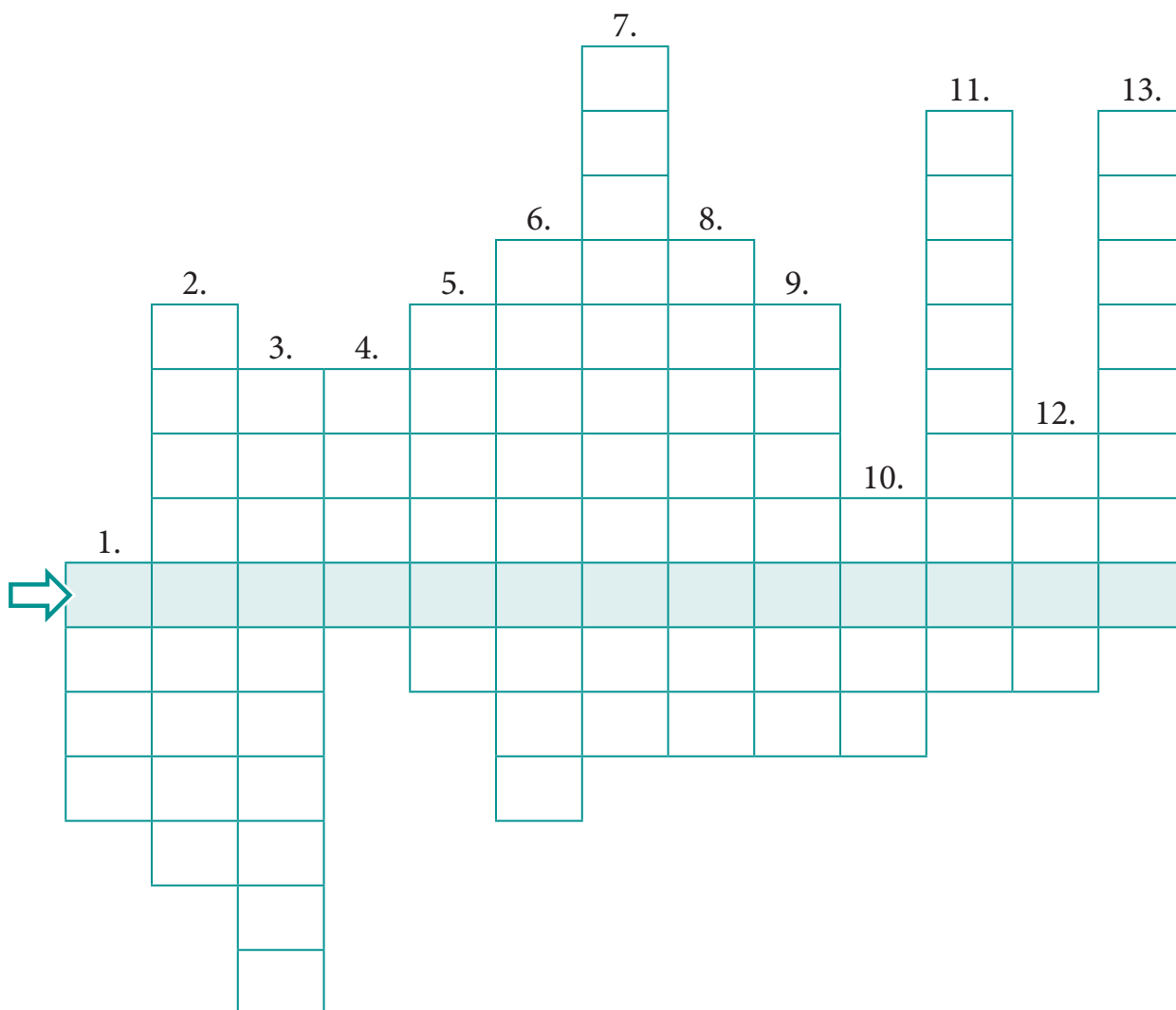

1. Perenaise nimi. 2. 3. ja 4. Röövlite nimed. 5. Kirjaniku perenimi. 6. Segamini, laiali loobitud. 7. Koht, mida röövlid armastasid öösel külastada. 8. Linna nimi. 9. Röövlite koduloom. 10. Tohuvabohu. 11. Kasper, Jesperi ja Jonatani tegevus öösel.

Vasakult paremale: on filmi või teatrietenduse tegevuskava.

12. KUIDAS EESTIMAAL VANASTI UUT AASTAT VASTU VÕETI

Lahenda rist sõna. Kasuta teksti abi.

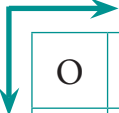
1. Sulametall, millega valati õnne. 2. Jõuluaja alguspäev. 3. Jõulukaunistus laes.
 4. Aastaaeg. 5. Jõuluks tuppa toodud õlgede nimetus. 6. Uusaasta õnnesoovija
 vanasti. 7. Jõulutoit. 8. Jõulukell. 9. Papist meisterdatud kujutis, näärisoku üks osa.
 10. Jõulutoit lihast. 11. Näärisoku saba. 12. Hobukelk. 13. Kellukesed, kurinad.

Vasakult paremale: – jõulude nimetus vanasti.

14. EESTI RAHVAMÄNGE

Leia ruudustikust mängude nimetused (14).

HANEMÄNG, KEKS, KINGSEPAMÄNG, KOOLIMÄNG, KULA, KÖIEVEDU,
MÄDAMUNA, NOAMÄNG, PEITUS, PIMEKULL, PIMESIKK, SIGA,
TIKUMÄNG, TELEFON, TRIHVAA, USS, VARJUMÄNG

O	T	I	K	U	M	Ä	N	G	K	H
P	T	R	I	H	V	A	A	O	O	A
I	J	O	N	T	E	L	E	F	O	N
M	Ä	N	G	U	A	S	I	K	L	E
E	Ä	G	S	O	O	V	E	E	I	M
K	Ö	I	E	V	E	D	U	K	M	Ä
U	S	S	P	E	I	T	U	S	Ä	N
L	E	V	A	R	J	U	M	Ä	N	G
L	P	I	M	E	S	I	K	K	G	K
I	A	M	Ä	D	A	M	U	N	A	U
L	D	A	N	O	A	M	Ä	N	G	L
L	S	I	G	A	N	Õ	I	A	D	A

SÕNASELETUSI

A

aa's – ajas

aisakell – kelluke, mis kinnitati saani või vankri aiste külge

auku pähe rääkima – kedagi rääkimisega nõusse saama, jutuga veenma, keelitama, meelitama

E

ei mitte sugu – mitte sugugi

ei ole sõrmegi liigutanud – ei teinud mingit tööd, logeles, looderdas, laiskles

ei pane kätt külge – ei hakka mingit tööd tegema, ei asu töö kallale

ei pruugiks – poleks tarvis

H

helk – läige

hiilgama – sädelema, särama, silma paistma

händ – saba

härg – isane veis, pull, tööloom

I

iidne – väga vana, põline

ila – sülg

ilmamaa – maailm

ilmlõpmata – alailma, kogu aeg, väga tihti

J

jalgu jääma – ette jääma, takistama

jõud kiheles kätes – tahtis midagi ära teha, soovis tööd teha

jõuetu – vähese jõuga, ei suuda enam tööd teha

jõuluhõng – jõulupühade lõhn

K

kahepalgne – kahenäoline; kahe vastandliku iseloomuga silmakirjalik, ebaaus inimene

kaikuma – kõlama, kajama

kajama – kõlama, helisema

kerisekivid – kivid, mis leili viskamiseks kuumaks köetakse

kihama – ärevil, elevil olema

kiirgama – helendama, särama, sätendama

kinni nabima – vahistama, arreteerima

kobima – ära minema

kohmetu – häbelik

kordnik – korraldaja, politseinik

kosima – abikaasaks paluma

kristalne – läbipaistev, selge

kubjas – mõisa ametnik, kes sundis talupoegi tööle, valvas nende järele ja vajadusel karistas

kuljused – kellukesed, kurinad, kõristid, ka rütmipill

käharpea – säbrulised, lokkis juuksed

kärvama – ära surema, hinge heitma

L

ladus – sorav, voolav, sujuv

Leiger – Hiiumaa vägilane

lesk – abielumees või -naine, kelle kaasa on surnud

logelema – laisklema, lulli lööma, ei liiguta sõrmegi

looder – logeleja, logard, laiskleja, laiskvorst, päevavaras

look – hoburakmete osa, mille külge kinnitatakse (vankri) aisad.

M

materdama – peksma, kolkima

moondama – ennast kellekski/millekski teiseks muutma

mõisahärri – mõisa omanik, parun

münt – metallraha

A

N

nahka pistma – ära sööma

näigus – ilus, kena

nääklema – tülitsema, sõnelema, üksteisega riidlema

näärid – õled, mis toodi jõuluks tuppa, ka aastavahetuse pühad.

F

opman – mõisa ülemvalitseja, ülemkubjas

H

P

paikama – lappima, paika peale panema, ära parandama

pajatama – jutustama, rääkima, seletama

pale – nägu; siin: iseloom

patune – *siin*: tühine inimene, lihtnimene

pilla-palla – segamini, laiali loobitud, sassis, korrast ära

pruukima – tarvitama

puhkima – raskelt ja kuuldavalt õhku puhudes hingama, ähkima

pungitama – end punni ajama, pingutama, pressima

päevavaras – inimene, kes ei viitsi tööd teha ja logeleb kogu päeva

pärandus – vara, mida vanemad pärast oma surma lastele jätavad

päratu suur – ääretult suur, enneolematult suur, väga suur

pühaderüü – pidurõivas

püsti hädas – väga mures

püüab oma võrku – paneb kedagi kavalusega oma tahtmist täitma,

meelitab kedagi oma võimu alla

T

R

rakendama – hobust rakkesse panema, hobust saani või vankri ette panema.

ramm – jõud

remark – ääremärkus, autori selgitused teksti juurde

ränk – väga raske, **ränga tööga** – väga raske tööga

Ä

Ö

Ü

S

- saan** – talvine seljatoega hobukelk
seerima – ringi sagima, sebima
stseen – vaatepilt, etteaste
stsenaarium – filmi või muu etenduse tegevuskava või plaan
sulane – tööpoiss, peremehe abiline
säherdune – niisugune
südamevalu – suur mure, murekoorem, hingevalu

T

- teesklema** – ennast teistsugusena paista laskma, kui tegelikult ollakse
teomees – mõistööline
tohuva bohu – suur segadus, korralagedus
troon – võim, aujärg
tuhvel – suss
tõbras – loom, elajas, elukas, halvustav väljend

U

- uinund** – uinunud, magav

V

- vahimees** – mõisa käskjalg, jooksupoiss
vallaline – täiskasvanu, kes pole abielus
vedamik – laiskleja, venivillem, vedelvorst
vestma – jutustama, pajatama, vestlema, juttu ajama
võlts – teeseldud, ebaloomulik
võrgutama – ära meelitama, hullutama, pead segi ajama
vägilane – jõumes, rammumes, suure kasvu ja jõuga inimene
vägitegu, vägitemp – kangelastegu, julgustükk

Ä

- ähkima** – raske tegevuse tulemusel kuuldavalt hingeldama
ära näita oma nägu – keegi ei taha sind näha, ära ilmu kohale

A

B

D

E

F

G

H

I

J

K

L

M

N

O

P

R

S

T

U

V

Ö

Ä

Õ

Ü

ISBN 978-9949-513-24-6

9 789949 513246

Euroopa Liit
Euroopa Sotsiaalfond

Eesti tuleviku heaks

Hariduslike erivajadustega
õpilaste õppevara arendamine